Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ, ҚАМАРИЙ, 1413 ЙИЛ, САФАР, 13-КУН.
ШАМСИЙ, 1371 ЙИЛ, АСАД, 22-КУН.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг газетаси

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган 1992 ЙИЛ 13 АВГУСТ, ПАЙШАНБА, 156-СОН • 407 • НАРХИ: сотувда 2 сум.

ИСТИҚЛОЛ ДИЛЛАРНИ ТЎЛДИРА КЕЛДИ, УЙҒОНИШ ЗАМОНИ МУБОРАК ЭНДИ!

Биз деҳқонни доимо қўлида кетмон ёки ўроқ билан кўришга одатланиб қолганмиз. ЎзА суратчиси Р. Жуманиёзов ушбу «қолипни синдирди» — ҳаётни бор бўйича тасвирга олди. Шеробод районидаги Н. Муродов номли давлат хўжалиги далаларидан туширилган бу суратда сиз пахтакорларнинг меҳнати ва дам олиши мутаносиблигини кўриб турибсиз.

• **«Халқ сўзи» анкетаси**

ДЕҲҚОННИ ЭНДИ АЛДАЁЛМАЙСИЗ

1. Республикамиз мустақиллиги тўғрисидаги шахсий тушунчангиз қандай ва унинг мустаҳкамланишини нимада кўрасиз?

2. Кўп миллатли мустақил давлатимизнинг фуқароси эканлигидан фахрланиш, ватанпарварлик туйғуларини камол топтириш учун сизнингча нима қилиш керак?

3. Ватанимиз мустақиллигини мустаҳкамлашга шахсан қандай ҳисса қўшаяпсиз?

САВОЛЛАРГА ИЗБОСКАН РАЙОНИДАГИ ШЕРМАТ ЮСУПОВ НОМЛИ ЖАМОА ХЎЖАЛИГИ ФЕРМЕРИ ҚОБИЛЖОН ТУЙЧИЕВ ЖАВОБ БЕРАДИ

1. Мустақиллик қадрини энг аввало қўли меҳнатда қаварган, елкасидан кетмон тушмайдиган деҳқон англаб етади. Нега дейсизми? Яқин-яқингача ҳам на дам олиш, на сайру сайёҳатни демай ишлайверардик. Гоҳида икки-уч ойлаб иш ҳақи олмасдик, еганимиз нон-чой, тушликда макарон овқат эди. Яшириб нима қиламиз, биримиз икки бўлмасди. Кўплаб ҳамқишлоқларимиз ночор яшар эдилар, эркин сўз айтиш қаёқда, раҳбар кўзига тик қараб қўйсак ҳам бошимиз ташвишдан чиқмаганлиги бор гап.

Бу ёғини сўрасангиз кечагина тухумдан чиққан раҳбар ҳам ақл ўргатарди. Умрида пахта экмаган ўрис котиблар тепамизда туриб олиб маддоҳлик қилардилар. Ўзингиз айтинг, умри далада ўтаётган, экинни тилини биладиган биз — деҳқонларга алам қилмасмиди? Ахир кошки эди уларнинг маслаҳатига амал қилсак. Аксарият ҳолларда ўз билганимиздан қолмасдик. Хайриятки кўксимизга шамол тегди. Ҳуда-беҳудага ақл ўргатувчилар, нонимизга шерик бўлгувчилар камайди.

Ҳали-ҳали яхши эслайман: даладан олиб келган бир боғ беда учун ўшанда дўстимизнинг ўғлини ўғирликда айблаб шарманда қилгандилар. Шўрлик минг бор тавба-тазарру қилиб жарима тўлаш билан қутулганди. Энди деҳқон оқни-оққа ажратаяпти, ҳақини талаб қилаяпти. Аввалгидек ойига арзимас пул тақсимлашларга жим тура олмаяпти. Меҳнатига яраша ҳақ олаяпти. Энг муҳими, мустақиллик уларнинг қалбига жойлашди.

Даладаги деҳқон энди аввалгидек алданиб қолишни истамайди. Демак, мустақилликни мустаҳкамлаш учун бутун вужуди, имкони билан курашади. Шунинг учун меҳнат қилади. Бундан бир йил аввал фермерлик хўжалигимиз оёққа турган эди. Ҳозир ҳисобимиздаги сигир ва сўқимлар сони 30 тадан ошиб кетди. 5 гектар ерда озуқабоп экин етиштираяпмиз. Фақат биз эмас, жумҳуриятимиздаги юзлаб, минглаб фермерлар аҳолини боқиш, туйдириш учун жон фидо қилаяптилар. Ахир эли юрти тўқ мамлакатда ҳамиша осойишталик бўлади.

2. Ўз юртидан фахрлана олмайдиган фуқарода эътиқод бўлмайди. Қадим-қадимдан қардош элатлар билан ёнма-ён яшаб келдик, ота-боболаримиз ҳам шундай яшашган. Ахир ўзбек билан туркманни, қирғиз билан қозоқни бир-биридан ажратиш этни тирноқдан ажратиш эмасми? Ҳаммамиз бир ёқадан бош чиқариб тотувлик билан ишласаккина Ўзбекистон янада гуллаб-яшнайди. Деҳқончасига айтганда орамизда миллатчилик бўлмаслиги керак. Дастурхон устида ҳам, мактабда ҳам, катта-катта йиғинларда ҳам кучимиз бирликда эканлиги, Ватанни кўз қорачиғидек асрашимиз лозимлигини ёшларга уқтиришимиз зарур.

3. Гапнинг очиғи энди тер тўкиб меҳнат қиладиган замон келди, сабаби нимаики қилсак, яратсак мамлакатимиз пойдеворига ғишт қўйган бўламиз. Фермер хўжалигимизда тўрт киши ишлаймиз. Лекин йилига икки тонна гўшт етиштириб берамиз. Ҳозир бўлса давлатга ҳар куни 140-150 килограмм серқаймоқ сут топшираяпмиз, қолаверса ўзимиздан ошириб аҳолига ем-хашак ҳам сотяпмиз. Бошқачароқ қилиб айтганда, олма пиш оғзимга туш деб қўл қовуштириб турадиган замон эмас.

Беминнат нон

ҲАР БИР ХОНАДОНДА БУҒДОЙ БОР

Мустақил ватанимизнинг саховатли замини ўзининг бўлиқ дони билан дастурхонимизни файзиёб этар чоғлар узоқ эмас. Мева-чева, доғ маҳсулотлари мўл етиштирилгани ҳақидаги ҳар бир қувончли маълумот руҳимизга тетиклик бағишлайди. Самарқанддан шундай хушхабар олинди. Вилоят миришкорлари республика ғалла чошига 76 минг тонна дон тўкиб, ўз лафзларининг устидан чиқдилар. Қўшработ, Каттақўрғон, Иштихон, Нуробод каби дон етиштиришга ихтисослашган районлар хўжаликларида ғалла ўрими намунали ташкил этилгани туфайли шундай натижа қўлга киритилди.

Жумҳуриятимизда озиқ-овқатга, хусусан ун ва ун маҳсулотларига катта эҳтиёж сезилаётган ҳозирги пайтда деҳқонлар уйган бу улкан ғалла хирмони ҳақиқий фидойилик намунасидир. Бунинг учун вилоятда барча имкониятлар ишга солинди — тежамкорлик ва тадбиркорлик ишнинг асосини ташкил этди. Деҳқончилик хўжаликларида меҳнатни тўғри ташкил этиш айниқса яхши самара берди.

Нуробод районида 45 минг 218 тонна дон етиштирилди, бу режадагидан уч ярим баравар кўпдир. Ўртача ҳосилдорлик 11,5 центнерни ташкил этди. Давлат хўжаликлари деҳқон хўжаликлари билан шартномалашиб, экин майдонларига ўз вақтида сифатли уруғ қадаб бердилар, суғориш, экинга ишлов бериш ва етиштирилган ҳосилни техника ёрдамида ўриб-йиғиб олиш ишларида ҳамкорлик қилдилар.

Айни пайтда районда дон топшириш режасини бажариб қўйган хўжаликлар ўз ҳисобидан аъзоларига арзон нархда — килоси тўрт сўмдан буғдой сотмоқда.

Аҳолининг шахсий томорқаларида етиштирилган ҳосил чўғи ҳам яхши. Ҳозир ҳар бир хонадонда кам деганда бир, бир ярим тоннадан буғдой бор.

Самарқандликларнинг ғалла хирмони Ўзбекистон мустақиллиги байрамига ажойиб туҳфадир.

Ўктам МИРЗАЕВ,
ЎзА мухбири.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармони

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ БОЖХОНА ҚЎМИТАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига, «Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг асослари тўғрисида»ги қонунга, МДҲ давлатларининг бож сиёсати принциплари тўғрисида 1992 йил 13 мартдаги битимга мувофиқ ҳамда ягона давлат бож сиёсатини ўтказиш, республиканинг иқтисодий манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлаш, наркотик моддалар, қурол-яроғ, ўқ-дори, портловчи моддалар контрабандасига қарши кураш самарадорлигини ошириш, шунингдек тақиқланган буюмларнинг қонунга хилоф равишда олиб келиниши ҳамда моддий ва маданий бойликлар олиб чиқиб кетилишининг олдини олиш мақсадида:

1. Ўзбекистон Республикаси божхона қўмитаси билан Ўзбекистон Республикаси ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги товар-моддий бойликлар олиб чиқиб кетилиши устидан назорат қилувчи давлат инспекциясининг бош бошқармаси негизида Ўзбекистон Республикасининг давлат божхона қўмитаси ташкил этилиб, у бевосита Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасига бўйсундирилсин.

2. Қорақолпоғистон республикасида, вилоятларда ва Тошкент шаҳрида давлат божхона қўмитасининг бошқармалари ташкил этилсин ва улар бевосита Ўзбекистон Республикасининг давлат божхона қўмитасига бўйсундирилсин.

3. Белгилаб қўйилсинки, Ўзбекистон Республикасининг давлат божхона қўмитаси ва унинг жойлардаги бўлинмалари ўзларининг амалий фаолиятида халқаро ҳуқуқ меъёрларига, Ўзбекистон Республикасининг бошқа давлатлар билан тузган битимларига, Ўзбекистон Республикаси қонунларига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонларига, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг қарорларига амал қиладилар.

4. Ўзбекистон Республикаси давлат божхона қўмитасининг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат эканлиги белгилаб қўйилсин:

Берилган ҳуқуқлар доирасида республиканинг иқтисодий хавфсизлигини пухта таъминлаш, бошқа давлатлар билан савдо ва валюта-молия муносабатларининг божга оид ишларини тартибга солиш тизимини такомиллаштириш, Ўзбекистон Республикасининг ташқи иқтисодий алоқаларини ривожлантиришга кўмаклашиш;

Ўзбекистон Республикасининг Вазирлар маҳкамаси белгилайдиган тартиб ва миқдорда бож йиғимлари, пошлиналар, солиқлар ва бошқа тўловларни республика бюджетига ўз вақтида ўтказиш;

божхона ишлари масалалари бўйича республиканинг халқаро ҳамкорликда қатнашувини таъминлаш, божхона хизмати тармоқларини ривожлантириш ва унинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, Ўзбекистон Республикасининг божхона статистикасини шакллантириш ва юритиш;

республиканинг ички бозорини муҳофаза қилиш, хомашё, материаллар, маҳсулот, қимматбаҳо буюмлар ва товарлар, шунингдек маданий ва тарихий мерос буюмлари, маънавий мулк объектлари ғайриқонуний равишда олиб чиқиб кетилишига йўл қўймаслик; контрабандага ва божхона қоидалари бузилишга қарши кураш, наркотик моддалар, руҳиятга салбий таъсир қилувчи ва портловчи моддалар, қурол-яроғ қонунга хилоф равишда муомалада бўлишига чек қўйиш.

(Давоми 3-бетда).

ЮРТГА ФИДОЛАР КЕРАК

Доҳий деганда биз мансуб авлоднинг кўз олдига даставвал Ленин бобо келади — «жаҳон йўқсилларининг йўлбошчиси», «энг инсоний одам». Оталаримиз эса Сталинни доҳий деб билган. Худпараст «халқлар отаси» ҳукмронлик даврида устозининг ҳам сиймосини тўсиб қўйган эди. Гарчи номи, ғоясини байроқ этган бўлса-да, бу ишни у ғараз билан — тарихда Лениннинг ёнида ва балки ундан-да баландроқ турмоқ мақсадида қилган.

Фаранг файласуфи Клод Гельвецийнинг ёзишича, Африкадаги бир қабила бошлиғи ҳар куни тонгда туриб осмондаги қуёшга қўли билан йўл кўрсатар экан: бу ёқдан чиқиб ҳув анови ёққа ботасан! Унинг «амрига бўйсунган» қуёш, табиийки, шарқдан чиқиб ғарбга ботган...

Олдимизда мустақиллик шодиёнаси, улуғвор тантаналар турибди.

Аммо мустақиллик — шиор эмас, байроқ эмас, баландпарвоз мадҳиялар эмас, майдонга чиқиб ҳар ёққа жар солиш ҳам эмас.

Мустақкилик — фуқаронинг кўнглини тўқ тутадиган эрк, ифтихор. Ана шу туйғугина уни ватанга беминнат хизмат қилмоққа, зарур бўлса, ватан йўлида жон фидо этмоққа ундайди.

Темур бобо ойлаб-йиллаб туғ кўтариб эл-элат аро олис сафарларда юрганида жаҳонгнигина тилагани йўқ, аввало, юртига омонлик, тўкинлик — мустаққилик қидиргандир.

Мустақиллик — мағрур кўнгил, мағрур халқнинг ийди муборагидир. Умид қиламизки, пойтахтимизнинг бош майдони — мустақиллик майдонидан бошланажак истиқлол шодиёнаси доҳиёна сафларсиз, доҳиёна чақириқларсиз, халқимизнинг ўзидек сипо, самимий ўтади.

Яқинда Сурхондарёнинг бир тумани марказидан ўтаётиб қолдим ҳам да... кўзларимга ишонмадим. Катта ўзбек йўлининг бўйида, мелисахона ҳовлисида... ким денг... метин важоҳатли Феликс Эдмундович Дзержинскийнинг ўзлари турибдилар! Гўё большевизм балоси бошимизга ҳеч кулфат солмаган, гўё миллатимизнинг асл гулларини юлиб кетган қора замон ҳануз устувор, гўё ҳамон «жонажон Коммунистик партия» раҳнамолигида яшаяпмиз, гўё юрт мустақиллиги, озодлик деган гаплар шунчаки бир туш, сароб, уйдирма...

Ахир, бу зотнинг Лубянка майдонида қад ростлаган осмонўпар, «мангу муқим» ҳайкалини бўлаклаш манзарасига шоҳидман (ўшанда Москвада эдим), Тошкентдагиси ҳам қулатилганига бир йил бўлай деб қолди...

Дарвоқе, Ўзбекистондек бепоён мамлакатда бу сингари «доҳий»лар ҳали қанчадан-қанча! Наҳотки, шуларни жойиростонига жўнатиш учун ҳам Президентнинг махсус фармони керак бўлса?!

Ҳамон ўтмишни қўмсаб, балки хавотир билан («билиб бўладими, замон бир айланиб, яна...») яшаётган ҳурматли зотлар! Билиб қўйинг, энди замон айланмайди. Айланса ҳам — сиз ўйлаган, сиз қўрққан томонга қараб эмас! Дадиллик билан юртимизни доҳию доҳийчалардан тозалайверинг! Акс ҳолда, бундай катта-кичик, дўст-душман доҳийларга сажда қилиб юраверсак, мустақил эмас, бир умр мустақул бўлиб қолаверамиз, алҳазар!

Ўрни келди, айтайлик: бу юрт, мустақиллик ғояси фақат юртбошиники эмасдир. Ҳар бир фуқаро қалбан ва амалда эркин, мустақил бўлсагина ватан чинакамига истиқлол олади. Бу гап, энг аввало, юртбошимиз теварагида юрт сўраб турган улуғларимизга тегишли. Агарки ўзимизни мустақил сезмасак, мустақил иш юритмоққа чоғимиз келмаса, лоақал ана шу машаққатга бел боғлаган одамга халал бермайлик...

Тарихдан маълум: мураккаб замонда, олатасир даврларда турли-туман жамияту уюшмалар, жамғармаю партияларнинг, катта-кичик доҳию йўлбошчи, пешвою раҳнамонинг уруғи кўпаяди. Ҳар бири бир шиору бир байроқни кўтариб, тангликда гангиб турган оломонни ҳар ёққа тортқилайди. Ғоялар ранг-баранг, мафтункор, мақсаду муддао эса ягона — ҳокимият!

Ана шундай торт-тортлар СССР аталмиш поёнсиз, аммо асоси омонат, лахтакбанд мамлакатни бугунги куйга солмадими?!

Дунёга келиб бир банданинг кўзёшини артмай, бир ғарибнинг бошини силамай, бирорта кўприк қурмай, ариқ қазимай, нуқул шиору раддиялар билан доҳийлик даъво қилсак, ким ишонади, ким эргашади бизга?! Қолаверса, кимнинг доҳий, кимнинг даъвогар эканини эртага бир кун — даври ўтгач, қилган ишларига қараб эл-улус ўзи баҳолаб олади, ошиқмайлик!

Кечаги тузумда Маркс, Энгельс, Лениндан ўзга доҳий йўқ, бўлиши ҳам мумкин эмас эди. Ўзгалари «содиқ марксчи», «содиқ ленинчи» деб аталарди. Бинобарин, бирмунча қалтис туюлган бу сўз ана шу эгаларисиз ҳадеб тилга олинавермас, маълум таъқиқ остида сақланар эди. Ваҳоланки, доҳий дегани — фавқулодда ақл-заковат соҳиби, зукко етакчи, лекин зинҳор-базинҳор худо эмас! У ҳам одам боласи, инсон. Хом сут эмган инсон эса, табиий, инсонга хос хато-нуқсонлардан холи бўлмайди. Шу қонуният рад этилган жойда — эндигина мустақиликка юз бурган айрим юртлардаги каби — раҳбар шахсига сиғиниш, уни илоҳийлаштириш васвасаси бошланади. Қарабсизки, кеча ўзимиз таъсис этган халқаро мукофотни ҳафта ўтмай ўзимиз олиб турибмиз, ўзимиз имзо чеккан фармон асосида қўша-қўша нишонлар кўкрагимизга тақилаётир, қулоч-қулоч осма суратларимиз эл-юртни ишғол қилган... кетди!

Доҳийлик касалининг олдини олиш чораларидан бири — соғлом фикрий эркинлик муҳитини яратишдан иборат. Яна бир шарти — таъма юзасидан қилинадиган ҳар қандай хушомаду ялтоқиликка чек қўйиш тадбири билан боғлиқ. Тупроқни сув, одамни беҳуда мақтов бузади, дейдилар.

Аламли жойи шундаки, бошимизга бирон иш тушгудек бўлса, энг аввал ана шулар — вақтида кўкка кўтариб биздан фаришта ясаган ялтоқилар ташлаб қочади... Дарҳол бориб янги хўжайиннинг оёғини яламоққа, пинжига кириб олиб, ғанимлар қаторида шаънимизга лаънатлар ёғдирмоққа киришади. Замон келиб номимиз қайта ўнгланмоғини сезса, яна шулар хизматга шай...

Алқисса, бизга доҳийлар керакми? Минг қўшчига — бир бошчи, деган гап бор. Боя айтилганидек, бошчини ҳам, йўлбошчини ҳам халқ ўзи танлаб олади. Бугунги нозик, мураккаб босқичда бизга сафсатабоз даъвогарлар эмас, элнинг куни-корига яраб, мустақиллик дарди билан куйиб-пишиб юрган чинакам фидойилар зарур.

Ажнабий мухбирлар билан бир суҳбатда бугунги иқтисодий муаммолар тўғрисида сўзлай туриб юртбошимиз: «Ўзимни ҳар куни шу мамлакатдаги энг қашшоқ кишининг ўрнига қўйиб кўраман», деган эди. Бу гап одамга таскин бергудек — чўпонлик чориғини унутмаган подшо ҳақидаги ибратли нақлни ёдга солади.

Тўғриси халқимиз — ювош, мўмин халқ — унча-мунчасига сиғинишни яхши кўрамиз. Одамдан авлиё, пайғамбар ясаш осон. Аммо, мустақил юрт тузаман деб азму қарор қилган мағрур фуқаро, қолаверса, мусулмон бандасига муносиб амал эмас бу.

Қуллуқ қил, демасман,
Юрт тупроғини ўп,
Унга қуллар эмас, фидолар керак.
Унинг сену мендек шоирлари кўп,
Буюк элга энди даҳолар керак.
(Эркин ВОҲИДОВ).

Даҳо, доҳий... аминманки, зукко одам юу ўзакдош сўзларнинг фарқу маъносини ажрата билади. Шу қаноат билан сўзга нуқта қўярканмиз, такрор зиён қилмас: бизни эъзозлаб бошига кўтарган эл-юртнинг «бошига чиқиб олиб» доҳийлик даъво этмай, унга ҳамдарду ҳамдам, елкадош турсак, иншоолоҳ, кам бўлмагаймиз.

Эркин АЪЗАМ,
(Ўзбекистон Миллий Ахборот Агентлиги).

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

ЎРТОҚ У. АБДУҒАНИЕВНИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ДАВЛАТ БОЖХОНА ҚЎМИТАСИНИНГ РАИСИ ЭТИБ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўртоқ Ураимжон Абдуғаниев Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитасининг раиси этиб тайинлансин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1992 йил 12 август.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

ЎРТОҚ Э. Р. РУСТАМОВНИ «ГЛАВТАШКЕНТСТРОЙ» БОШЛИҒИ — ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРИ ЭТИБ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўртоқ Эргаш Раҳимович Рустамов «Главташкенстрой» бошлиғи — Ўзбекистон Республикаси вазири этиб тайинлансин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри
1992 йил 12 август

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ҚАРОРИ

ДАМ ОЛИШ КУНИНИ 29 АВГУСТ ШАНБАДАН 1992 ЙИЛ 31 АВГУСТ ДУШАНБА КУНИГА КЎЧИРИШ ҲАҚИДА

Вазирлар маҳкамаси **қарор қилади:**

Ўзбекистон Республикаси Мустақиллик кунининг бир йиллиги байрам қилиниши муносабати билан меҳнат жамоаларининг истакларига пешвоз чиқиб, дам олиш куни 29 август шанбадан 1992 йил 31 август душанба кунига кўчирилсин.

Вазирлар маҳкамасининг раиси И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1992 йил 11 август.

Ўзбекистон Республикасининг қонуни

ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИГИ ТЎҒРИСИДА

I БЎЛИМ. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-модда. Деҳқон хўжалиги

1. Юридик шахс ҳуқуқига эга бўлган хўжаликни мустақил тарзда юритувчи, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши билан, шу жумладан ўзи эгалик қиладиган ер участкасидан фойдаланган ҳолда қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши билан шуғулланувчи субъект деҳқон хўжалиги ҳисобланади.

Деҳқон хўжалиги тадбиркорлик шаклларидан биридир.

2. Хўжалик бошлиғи, унинг хотини (эри), фарзандлари, асранди болалари, ота-онаси, бошқа қариндош-уруғлари, шунингдек меҳнат қила олиш ёшига етган, биргаликда деҳқон хўжалиги юритаётган, шу хўжаликдаги иш асосий меҳнат фаолияти жойи бўлган ўзга шахслар деҳқон хўжалигининг аъзоси ҳисобланадилар. Хўжаликда меҳнат шартномаси бўйича ишлаётган шахслар деҳқон хўжалиги аъзоси ҳисобланмайдилар.

3. Хўжалик бошлиғи давлат, кооператив, жамоат корхоналари, муассасалари, ташкилотлари ва айрим шахслар билан ўзаро муносабатларда деҳқон хўжалигининг манфаатларини ҳимоя қилади.

4. Хўжаликнинг 18 ёшга тўлган, қишлоқ хўжалигида иш тажрибасига эга бўлган ёки қишлоқ хўжалик мутахассислиги бўлган ёхуд махсус тайёргарлик кўрган, ишга лаёқатли, соғлом аъзоларидан бири деҳқон хўжалигининг бошлиғи ҳисобланади.

Деҳқон хўжалигининг бошлиғи иш қобилиятини вақтинча йўқотган ёки хўжаликда узоқ муддат бўлолмаган тақдирда ўз вазифасини вақтинча бажариб туриш ваколатини шу жамоа аъзоларидан бирига, деҳқон хўжалигини бир киши юритаётган ҳолларда эса шартнома асосида исталган шахсга беришга ҳақлидир.

5. Деҳқон хўжалиги мулкнинг бошқа шаклидаги корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлар билан тенг ҳуқуқли мустақил ишлаб чиқариш бирлиги ҳисобланади.

6. Янги барпо этилаётган деҳқон хўжаликлари дастлаб жамоа ва давлат хўжаликлари таркибида шартнома асосида ташкил этилиши мумкин.

2-модда. Деҳқон хўжалиги тўғрисидаги қонунлар

Деҳқон хўжаликлари тузиш, уларнинг фаолият кўрсатиши, уларни қайта ташкил этиш ва тугатиш билан боғлиқ муносабатлар ушбу Қонун билан, «Ер тўғрисида»ги, «Ижара тўғрисида»ги, «Мулкчилик тўғрисида»ги, «Тадбиркорлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари билан, Ўзбекистон Республикасининг бошқа қонун ҳужжатлари билан тартибга солиб турилади. Қорақалпоғистон Республикасида деҳқон хўжаликларини тузиш, уларнинг фаолият кўрсатиши, уларни қайта ташкил этиш ва тугатиш билан боғлиқ муносабатлар Қорақалпоғистон Республикасининг қонун ҳужжатлари билан тартибга солиб турилади.

3-модда. Деҳқон хўжаликларини тузиш тартиби

1. Деҳқон хўжаликлари заҳира ерларда, республиканинг махсус фондидаги ерларда, меҳнат ресурслари етишмайдиган хўжаликларда ва янги суғориладиган ерларда тузилади. Давлат хўжаликлари ва ўзга қишлоқ хўжалиги корхоналарининг фойда бермайдиган ёки кам рентабелли ерларида ҳам деҳқон хўжаликлари тузилиши мумкин.

Деҳқон хўжаликлари жамоа хўжаликларининг ва ўзга кооператив хўжаликларнинг ерларида ушбу хўжаликлар аъзолари умумий йиғилишининг қарорига биноан тузилади.

2. Илмий-тадқиқот муассасалари, ўқув юртлари ва ўзга қишлоқ хўжалик муассасаларига, қишлоқ ҳунар-техника билим юртлари ва ўзга корхоналар, бирлашмалар, муассасалар ва ташкилотларнинг ёрдамчи қишлоқ хўжаликлари учун берилган ерларда ва сув фондига тегишли ерларда деҳқон хўжаликлари тузилиши мумкин эмас.

3. Деҳқон хўжалиги унинг аъзоларининг ноҳия ҳокимига ёзма мурожаатига асосан ихтиёрийлик асосида ташкил этилади ва ерга мунтазам эгалик қилиш ва ердан фойдаланиш ҳуқуқи берилганлиги хусусидаги давлат ҳужжати берилган пайтдан эътиборан тузилган деб ҳисобланади. Деҳқон хўжалиги ноҳия ҳокими томонидан рўйхатдан ўтгач, юридик шахс мақомига эга бўлади, банк муассасаларида ҳисоб-китоб счётлари ва ўзга счётларни очиш, ўз номида муҳрга эга бўлиш, ўзга корхоналар, бирлашмалар, муассасалар, ташкилотлар, ажнабий фирмалар ва айрим шахслар билан амалий муносабатларга киришиш ҳуқуқини қўлга киритади.

4. Тегишли ноҳия ҳокими ваколат берган идора ва ҳар бир деҳқон хўжалигининг рўйхат варақаси юритилишини ташкил этади, халқ депутатлари қишлоқ (посёлка) Кенгаши ҳар бир деҳқон хўжалигини хўжалик китобида қайд этади, бу китобга деҳқон хўжалиги таркиби тўғрисидаги, хўжаликнинг бошлиғи ҳамда хўжалик бошлиғи вақтинча йўқ бўлган ҳолларда унинг вазифаларини бажариб турувчи шахс тўғрисидаги маълумотлар, шунингдек хўжаликка ажратилган ер участкаси хусусидаги асосий маълумотлар киритилади.

4-модда. Деҳқон хўжаликларининг фаолиятини уйғунлаштириш

Ижроия ҳокимияти идоралари тизимида тармоқ бўлинмалари тузилиб, улар деҳқон хўжаликларининг ишлаб чиқариш хўжалик фаолиятига аралашмаган ҳолда деҳқон хўжаликларининг фаолиятини уйғунлаштирадилар, фан-техника тараққиётини ривожлантириш, инвестиция, тараққиёт истиқболини олдиндан белгилаш соҳасида ягона давлат сиёсатини амалга оширадилар.

II БЎЛИМ. ЕР АЖРАТИШ, ЕРГА ЭГАЛИК ҚИЛИШ, ЕРДАН ВА СУВДАН ФОЙДАЛАНИШ

5-модда. Деҳқон хўжаликларига ер ажратиш

1. Деҳқон хўжалиги юритиш учун айрим шахсларга мерос қолдириш ҳуқуқи билан умрбод эгалик қилиш, камида 10 йил муддат билан фойдаланиш учун ёки ижарага ер участкалари ажратилади.

2. Деҳқон хўжалиги ишлаб чиқариш мақсадида қўшимча ер участкаларини ижарага олиши мумкин.

3. Деҳқон хўжалигига берилган ер участкалари хусусийлаштирилиши ва олди-сотди, гаров, ҳадя, айирбошлаш объекти бўлиши мумкин эмас.

4. Деҳқон хўжалиги юритиш учун ажратиладиган ер участкасининг саҳни ҳар бир алоҳида ҳолда маҳаллий шароитни (ернинг унумдорлиги, сув билан таъминланганлиги, сув бериш усуллари, жамоа хўжалиги ёки давлат хўжалигидаги меҳнатга лаёқатли ҳар бир шахс ер билан ўртача қай даражада таъминланганлиги, шахсий томорқа хўжаликларини юритиш учун, аҳоли пунктларини кенгайтириш ва бошқа мақсадлар учун қишлоқ хўжалиги майдонларига бўлган талабни ва бошқа ҳолатларни), шунингдек деҳқон хўжалиги қанча кишидан иборат эканлигини ҳисобга олган ҳолда ноҳия ҳокими томонидан белгиланади.

5. Ер участкалари деҳқон хўжаликларига одатда суғориш ва коллектор-дренаж тармоқлари бўлган ва дала йўллари ўтказилган яхлит майдондан ажратиб берилади.

6. Деҳқон хўжалиги юритиш истагини билдирган шахслар халқ депутатлари қишлоқ (посёлка) Кенгашига ер ажратиб бериш тўғрисида ариза билан мурожаат этадилар. Аризада сўралаётган ер майдони қаерда жойлашганлиги, унинг саҳни, деҳқон хўжалигининг таркиби кўрсатилади ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиришни ташкил этиш дастури тақдим этилади.

7. Халқ депутатлари қишлоқ (посёлка) Кенгаши ер ажратиш тўғрисидаги аризани 15 кунлик муддат ичида қараб чиқади ва аризачининг илтимосини қўллаб-қувватлаган тақдирда ноҳия ҳокимидан ер ажратишни сўрайди, ҳоким ариза берилган кундан бошлаб узоғи билан икки ой муддат ичида деҳқон хўжалиги юритиш учун ер ажратиш тўғрисида қарор қабул қилади. Ҳокимнинг ер участкаси беришни рад этиш тўғрисидаги қарори устидан судга шикоят қилиш мумкин.

8. Деҳқон хўжаликларига ер ажратиш тўғрисидаги масалани ҳал этиш учун халқ депутатлари ноҳия Кенгашининг депутатларидан, Деҳқонлар иттифоқи, касаба уюшмаси, сув хўжалиги идоралари ва ер тузувчи хизматлар вакилларидан иборат таркибда ноҳия комиссияси тузилади.

9. Ушбу ҳудудда яшайдиган шахслар ер майдони олишда устун ҳуқуққа эга бўладилар.

10. Ерга доимий эгалик қилиш ва ердан фойдаланиш ҳуқуқини берувчи давлат ҳужжати деҳқон хўжалигининг бошлиғига ер тўғрисидаги қонунларда белгиланган тартибда берилади.

11. Деҳқон хўжалиги юритиш учун ер участкалари олган ҳамда қишлоқ аҳоли пунктида уй-жойи бўлган шахсларнинг уйга туташ томорқаси — чек ери сақланиб қолади.

12. Деҳқон хўжалигига ажратилган ернинг чегаралари натура ҳолида ер тузувчи хизматлар томонидан маҳаллий бюджет маблағлари ҳисобига белгилаб қўйилади.

13. Деҳқон хўжалигига кириш йўлларини лойиҳалаш ва қуриш ишлари маҳаллий бюджет маблағлари ҳисобидан амалга оширилади, ерларни мелиорация ишлари эса ягона мавзе таркибида республика бюджети маблағлари ҳисобидан бажарилади. Деҳқон хўжалиги ҳудудидаги гидромелиорация иншоотларини таъмирлаш, тузатиш ишлари ва уларнинг таъминоти шу хўжалик ҳисобидан амалга оширилади.

6-модда. Деҳқон хўжалигининг ерга эгалик қилиши ва ердан фойдаланиши

1. Деҳқон хўжалигининг ерга эгалик қилиш ва ердан фойдаланиш соҳасидаги ҳуқуқ ва вазифалари «Ер тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунида белгилаб қўйилади.

2. Деҳқон хўжалигига берилган ер участкаси тақсимланиши мумкин эмас.

Ер участкасининг саҳни ва унинг чегаралари деҳқон хўжалиги раҳбарининг розилиги билангина ўзгартирилиши мумкин.

3. Ер участкаси тортиб олинган ёки бошқа шахсга, корхона ёхуд ташкилотга берилган тақдирда деҳқон хўжалиги қонунларга мувофиқ кўрган зарарининг ва қилган сарф-харажатларининг ўрнини қоплатиб олиш ҳуқуқига эга.

Ер участкасига эгалик қилиш ва ундан фойдаланиш ҳуқуқига доир низолар суд орқали ҳал этилади.

4. Деҳқон хўжалигининг бошлиғи вафот этган тақдирда ёки меҳнат қобилиятини бутунлай йўқотган ҳолларда ер участкасига эгалик қилиш ёхуд ер участкасидан фойдаланиш ҳуқуқи хўжалик аъзоларининг розилиги билан улардан бирига ёки қонунларда белгиланган тартибда ва шартларда ўзга шахсларга берилади.

5. Деҳқон хўжалиги ўз фаолиятини тўхтатган ҳолларда унга ажратилган ерга эгалик қилиш ва ундан фойдаланиш тўғрисидаги масала ноҳия ҳокими томонидан ҳал этилади.

7-модда. Ер ҳақи

«Ер тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ ерга эгалик қилиш ва ердан фойдаланиш пуллидир.

Ер ҳақи ер солиғи ёки ижара ҳақи тарзида, ер участкасининг сифатига, қаерда жойлашганлигига ва сув билан таъминланганлигига қараб, унинг кадастр баҳосини ҳисобга олган ҳолда белгиланадиган ҳажмда ундирилади.

Деҳқон хўжаликларига солиқ солиш тартиби, уларнинг ер ҳақи тўловининг ставкаси ва энг кам ҳамда энг кўп миқдорлари давлат жамоа ва ўзга корхоналар ҳамда хўжаликлардан ундириладиган даражага тенг бўлади.

Деҳқон хўжалиги рўйхатга олинган пайтдан бошлаб дастлабки икки йил давомида ундан ер солиғи олинмайди.

Халқ депутатлари тегишли Кенгашлари ер ҳақини ундиришда бошқа имтиёзлар ҳам белгилашлари мумкин.

8-модда. Деҳқон хўжалигида сувдан фойдаланиш

1. Деҳқон хўжаликлари учун сув ишлатишнинг лимитлари давлат, жамоа корхоналари бирлашмалари ва ташкилотлари ҳамда айрим шахсларга белгиланганидек ноҳия ҳокими ваколат берган идоралар томонидан белгиланади.

Деҳқон хўжалигига берилаётган сувнинг сарфланишини ҳисоблаш тартиби Ўзбекистон Республикасининг қонунлари билан белгиланади.

2. Сув хўжалиги идоралари билан деҳқон хўжаликлари ўртасидаги муносабатларда келиб чиқадиган низолар суд ва ҳакамлик суди томонидан қонунда белгиланган тартибда ҳал этилади.

9-модда. Жамоа хўжаликлари ва ўзга қишлоқ хўжалиги кооперативлари аъзолари томонидан деҳқон хўжалигини ташкил этишнинг ўзига хос жиҳатлари

1. Жамоа хўжаликлари ва ўзга қишлоқ хўжалиги кооперативларининг хўжалик ёки кооператив таркибидан чиқиб, мустақил деҳқон хўжалиги юритиш истагини билдирган аъзолари кооператив уставига мувофиқ мол-мулк қийматининг ва фойданинг тегишли улушини олишга ҳақлидирлар, бу улуш кооператив аъзосининг меҳнат иштирокини ҳисобга олган ҳолда белгиланади.

2. Жамоа хўжаликлари ва ўзга қишлоқ хўжалиги кооперативлари жамоа хўжалиги ёки кооперативнинг деҳқон хўжалиги тузиш истагида бўлган аъзоларига мол-мулк қийматининг ва фойданинг тегишли улуши ҳисобидан ўзаро келишувга мувофиқ жамоа хўжалигидан чиқаётганларга асосий ва оборот маблағларини берадилар ёки уларни ижарага топширадилар, ёхуд деҳқон хўжалиги банклардан кредит олаётганда кафил бўладилар, ёинки ижара ҳақи ва ссудалардан фойдаланганлик учун фоизлар тўлаш сарф-харажатларини улуш суммаси доирасида қоплайдилар. Жамоа хўжалигидан ва бошқа кооператив ташкилотлардан чиқаётганларга мол-мулк қийматининг ёки фойданинг улушини тўлаш муддати беш йилдан ошмаслиги керак.

III БЎЛИМ. ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИГИНИНГ МОЛ-МУЛКИ

10-модда. Деҳқон хўжалигининг мулки

1. Деҳқон хўжалиги турар жойлар, хўжалик бинолари, томорқадаги дов-дарахт ва экинлар, маҳсулдор чорва, парранда, қишлоқ хўжалиги техникаси, анжомлар, ускуналар, транспорт воситалари, пул маблағлари, шунингдек бошқа нарсаларга мулк эгаси бўлишга ҳақлидир.

2. Деҳқон хўжалигининг пул жамғармаларини ҳосил қилиш манбалари:

деҳқон хўжалиги аъзоларининг пул ва моддий маблағларидан;

маҳсулот реализация қилишдан, иш бажариш, хизмат кўрсатишдан, шунингдек меҳнат фаолиятининг ўзга турларидан келган даромадлардан;

қимматли қоғозлардан келган даромадлардан;

кредитлардан;

бюджетдан қилинган капитал ажратмалар ва дотациялардан;

корхоналар, бирлашмалар, ташкилотлар ва фуқароларнинг хайрия ва ўзга бадаллари, эҳсонларидан;

қонунларда тақиқланмаган ўзга манбалардан иборат бўлади.

11-модда. Деҳқон хўжалигининг мол-мулкига эгалик қилиш ҳуқуқи

1. Деҳқон хўжалигининг ўзига қарашли мол-мулкка эгалик қилиш ҳуқуқи давлат ҳимоясида бўлади.

2. Деҳқон хўжалигининг мол-мулки умумий (пайчилик ёки ҳамкорликдаги) эгалик асосида унинг аъзоларига тегишли бўлади.

3. Деҳқон хўжалигининг мол-мулкига эгалик қилиш, ундан фойдаланиш ва уни тасарруф этиш хўжалик аъзолари томонидан ўзаро келишувга мувофиқ амалга оширилади.

4. Деҳқон хўжалигининг аъзолари, башарти бошқа деҳқон хўжалигини тузиш мақсадида унинг таркибидан чиқаётган бўлсалар, у ҳолда деҳқон хўжалигидан чиқаётганларида улушларини натура ҳолида олишга ҳақлидирлар. Бундай пайтда мулкдаги улуш натура ҳолида шундай ажратиладики, фаолият кўрсатиб келаётган деҳқон хўжалиги ишлаш учун ўзига зарур бўлган асосий ишлаб чиқариш фондларидан маҳрум бўлмайди.

5. Деҳқон хўжалиги корхоналар, бирлашмалар, ташкилотлар ва айрим шахслардан мол-мулкни сотиб олиш, ижарага олиш ёки вақтинча фойдаланиб туриш учун олиш ҳуқуқига эгадир.

12-модда. Деҳқон хўжалигининг маблағи ва ҳисоб-китоби

Деҳқон хўжалиги пул операцияларини юритиш ва пул маблағларини сақлаш учун банк бўлинмаларида счётлар очиш ҳамда бу маблағларни эркин тасарруф қилиш ҳуқуқига эгадир. Деҳқон хўжалигининг ҳисоб-китоб счётидан маблағлар фақат хўжаликнинг розилигига биноан ёки суд қарорига кўра чегирилиши мумкин.

Ҳисоб-китоб счётидаги маблағлар нақд пулсиз тартибда ҳам, нақд пул бериш йўли билан ҳам ишлатилади.

IV БЎЛИМ. ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИГИ ФАОЛИЯТИНИНГ АСОСЛАРИ

13-модда. Деҳқон хўжалигидаги меҳнат

1. Деҳқон хўжалигининг фаолияти кўпроқ хўжалик аъзоларининг шахсий меҳнатига асосланади. Деҳқон хўжалигидаги ишларни бажаришга ўзга шахслар меҳнат шартномаси асосида вақтинча жалб этилиши мумкин.

Деҳқон хўжалигида меҳнат қилиш тўғрисидаги шартномани тузиш қоидалари Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси ҳамда Ўзбекистон Касаба уюшмалари Федерацияси Кенгаши томонидан белгиланадиган тартибда тасдиқланади.

2. Деҳқон хўжалигидаги меҳнат тартибини хўжалик бошлиғи белгилайди. Деҳқон хўжалиги аъзоларининг ва меҳнат шартномаси асосида ишлаётган шахсларнинг меҳнат фаолиятини деҳқон хўжалиги ҳисоб қилиб боради.

3. Меҳнат шартномаси асосида ишлаётган шахслар меҳнатига томонларнинг келишувига мувофиқ пул билан ҳам, натура билан ҳам, аммо белгиланган энг кам иш ҳақидан оз бўлмаган миқдорда ҳақ тўланади.

4. Деҳқон хўжалиги бошлиғининг розилигига биноан деҳқон хўжалигида шартнома бўйича ишлаётган шахс хўжалик мулкига пул ёки ўзга улуш киритиб, ана шу улушига мутаносиб тарзда хўжалик даромадини тақсимлашда иштирок этишга ҳақлидир.

5. Деҳқон хўжалигининг бошлиғи ўз хўжалигининг аъзолари учун ва меҳнат шартномаси тузган шахслар учун бехатар меҳнат шароитларини яратиб бериши шарт.

Деҳқон хўжалигининг аъзолари, шунингдек хўжаликда меҳнат шартномасига биноан ишлаётган шахслар қонунларга мувофиқ ижтимоий суғурталаниши ва ижтимоий жиҳатдан таъминланиши лозим.

Деҳқон хўжалигининг бошлиғи тегишли касаба уюшмасида ва суғурта идораларида суғурталовчи сифатида рўйхатдан ўтади ва деҳқон хўжалигининг барча аъзолари учун ҳамда меҳнат шартномаси асосида ишлаётган шахслар учун давлат ижтимоий суғурта жамғармасига белгиланган тартибда бадаллар тўлайди.

6. Деҳқон хўжалигида ишланган вақт ижтимоий суғурта юзасидан бадаллар тўланганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар асосида умумий ва узлуксиз меҳнат стажига қўшиб ҳисобланади.

Деҳқон хўжалиги аъзоларининг ҳамда меҳнатларидан фойдаланиш тўғрисидаги шартнома тузган шахсларнинг иш стажига оид ёзув меҳнат дафтарчаларига хўжалик бошлиғи томонидан киритилади ва халқ депутатлари қишлоқ (посёлка) Кенгашларининг раислари томонидан тасдиқланади.

7. Ижтимоий суғурта бўйича давлат нафақалари тайинлаш, пенсиялар тайинлаш ҳамда тўлаш қонунларда белгиланган тартибда ва шартлар асосида амалга оширилади. Деҳқон хўжалигининг аъзоларига ва меҳнат шартномасига биноан ишлаётган фуқароларга тайинланган пенсиялар, олаётган маоши (даромади)ни ҳисобга олмаган ҳолда, тўлалигича берилади.

8. Деҳқон хўжалигининг аъзоларига ижтимоий ва маданий хизмат кўрсатиш хўжаликнинг ўз маблағлари ҳисобига ҳамда ижтимоий истеъмол жамғармалари эвазига таъминланади. Деҳқон хўжаликлар аъзоларининг умумий фойдаланишдаги ижтимоий муассасалар хизматларидан жамоа хўжалиги ва ўзга қишлоқ хўжалиги корхоналарининг ишчилари, хизматчилари ва аъзолари билан тенг равишда фойдаланишлари таъминланади.

9. Деҳқон хўжалиги билан меҳнат шартномаси тузган шахслар ўртасидаги меҳнатга оид низолар суд томонидан ҳал этилади.

14-модда. Деҳқон хўжалигининг ишлаб чиқариш фаолияти

1. Деҳқон хўжалиги ўз фаолиятининг йўналишини, ишлаб чиқариш таркиби ва ҳажмларини мустақил тарзда белгилайди. Деҳқон хўжалиги қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг амалдаги қонунларда ман этилмаган ҳар қандай тури билан шуғулланишга, шунингдек қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш ва реализация қилишга ҳақлидир.

Деҳқон хўжаликларининг хўжалик фаолиятига давлат, жамоат, кооператив ва ўзга идоралар ҳамда ташкилотларнинг аралашувига йўл қўйилмайди, бу хўжаликлар томонидан қонунлар бузилган ҳоллар бундан мустаснодир.

Давлат, жамоат, кооператив ва ўзга идораларнинг қонунга хилоф хатти-ҳаракатлари натижасида, шунингдек бундай идоралар, мансабдор шахслар ва фуқароларнинг деҳқон хўжалиги олдида қонунларда кўзда тутилган ўз мажбуриятларини лозим даражада бажармаганлиги оқибатида етказилган зарар, шу жумладан бой берилган фойданинг ўрни қопланмоғи керак.

2. Деҳқон хўжалиги бошқа мулк эгалари билан тенг шартларда ташқи иқтисодий фаолиятни амалга оширади.

15-модда. Деҳқон хўжалиги томонидан маҳсулотларни реализация қилиш тартиби.

1. Ўзи етиштирган маҳсулотни тасарруф этишдан, шу жумладан уни ўз ихтиёрига кўра истеъмолчиларга сотишдан иборат мутлақ ҳуқуқ деҳқон хўжалигига тегишлидир.

Деҳқон хўжалиги маҳсулот сифатига доир амалдаги нормативлар ва стандартларга, қонунларда белгиланган экологик, санитария ҳамда ўзга меъёрлар ва қоидаларга риоя этиши шарт.

2. Деҳқон хўжалиги ўзи етиштирган маҳсулотга мустақил тарзда нарх қўяди.

3. Деҳқон хўжалиги ўзи етиштирган маҳсулотни реализация қилиш учун давлат, кооператив корхоналари, бирлашмалари, ташкилотлари ва муассасалари билан ихтиёрийлик асосида хўжалик шартномаларини тузишга ҳақлидир. Шартномага риоя қилинмаган ёки унинг талаблари бузилган тақдирда томонлар амалдаги қонунларда ёки шартномада белгиланган тартибда мулкий жавобгар бўладилар.

Деҳқон хўжалиги етиштирган маҳсулотларни экспортга жўнатиш, шунингдек хорижий мижозлар билан ҳисоб-китоб қилиш қонунларда белгиланган тартибда амалга оширилади.

16-модда. Деҳқон хўжаликларининг ҳамкорликдаги фаолияти

Деҳқон хўжаликлари маҳсулот етиштирувчи, уларни харид этувчи, қайта ишловчи ва сотувчи, моддий-техника таъминоти билан, қурилиш, техника, сув хўжалиги, ветеринария, агрохимия хизмати кўрсатиш, маслаҳат бериш ва хизмат кўрсатишнинг ўзга шакллари билан шуғулланувчи кооперативларга, жамиятларга, уюшмаларга, концернларга ва бошқа бирлашмаларга ихтиёрийлик асосида бирлашиши ёки улар таркибига кириши мумкин.

17-модда. Деҳқон хўжалигининг моддий-техника таъминоти

1. Деҳқон хўжалиги давлат ҳамда кооператив корхоналари ва ташкилотларидан, биржаларда, ярмаркаларда, бозорларда, аҳолидан ўзи учун зарур мол-мулк ва ишлаб чиқариш воситалари сотиб олишга ҳақлидир.

2. Деҳқон хўжаликлари ўзлари етиштирган маҳсулотларининг шартномада айтилган қисмини давлатга (республика фондига) келишув асосидаги нархларда сотсалар ва давлат буюртмаларини бажарсалар, қишлоқ хўжалиги техникаси, ёнилғи-мойлаш материаллари, ёш моллар ва парранда билан, зооветеринария ёрдами, ем-хашак ва бошқа ресурслар билан давлат корхоналари учун белгиланган тартибда ва нархларда таъминланадилар.

3. Деҳқон хўжаликлари ишлаб чиқариш ҳамда ижтимоий ва маиший йўналишдаги объектлар йўқ ҳудудда тузилган тақдирда маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари унинг дастлабки қулайликларини таъминлаб берадилар: йўлларни, электр узатгич тармоқларини қуриш, сув таъминоти, газлаштириш, телефонлар ўрнатиш, радиолаштириш, ерларни текислаш, ерларни мелиорациялаш ишларини марказлаштирилган тартибда ажратиладиган давлат капитал маблағлари ва молия ресурслари ҳисобидан амалга оширадилар. Маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари, шунингдек ишлаб чиқариш объектлари ва уй-жойларни тиклашда деҳқон хўжаликларига ёрдам кўрсатадилар.

18-модда. Деҳқон хўжалигидан солиқ олиш

1. Деҳқон хўжалиги Ўзбекистон Республикасининг қонунларига мувофиқ солиқ тўлайди.

Халқ депутатлари маҳаллий Кенгашлари ўз ваколатлари доирасида деҳқон хўжаликларини солиқ тўлашдан озод этиш ёки солиқ миқдорини камайтириш ҳуқуқига эгадирлар.

2. Деҳқон хўжалигининг даромадлари, хўжалик аъзоларининг ҳамда хўжаликда шартнома асосида ишлаётган шахсларнинг шахсий даромадлари даромадлар тўғрисидаги маълумотнома (декларация)ларда акс эттирилади.

19-модда. Деҳқон хўжалигининг молиявий ва кредит муносабатлари

1. Деҳқон хўжалигига қарашли ишлаб чиқаришга мўлжалланган объектлар қурилишига узоқ муддатли кредитлар бериш, ишлаб чиқаришнинг асосий воситаларини сотиб олиш ва хўжаликнинг жорий ишлаб чиқариш фаолияти учун қисқа муддатли кредитлар бериш кредит шартномасига мувофиқ амалга оширилади. Давлат, кооператив ва жамоат корхоналари, бирлашмалари, ташкилотлари ва муассасалари, айрим шахслар деҳқон хўжаликларига тузилган шартномаларга мувофиқ кредитлар беришга ҳақлидирлар.

Деҳқон хўжаликлари уларга хизмат кўрсатиш учун банк муассасалари томонидан тузилган махсус кредит фондидан имтиёзли шартларда фойдаланади.

Ерларни мелиорациялашга, йўллар, кўприклар, газ, электр, иссиқлик тармоқлари, сув қувурлари, коммунал йўналишдаги ўзга объектлар қуриш ишларига қаратиладиган бюджет маблағлари ҳамда деҳқон хўжаликларини пул билан таъминлашнинг манбаи бўлиши мумкин.

2. Деҳқон хўжалиги тузилаётган пайтда, унга ссудалар ва кредитлар берилаётганида маҳаллий ҳокимият ва бошқарув идоралари ҳамда тўлов қобилиятига эга бўлган ўзга юридик ҳамда жисмоний шахслар, шунингдек ўз мол-мулкини гаровга қўйиб деҳқон хўжаликларининг ўзи ҳам кафил бўлишлари мумкин.

3. Деҳқон хўжалиги ихтиёрийлик асосида ўзига қарашли ва ижарага олган ишлаб чиқариш воситаларини, шунингдек қишлоқ хўжалиги экинлари (кўчатлари)ни, кўп йиллик дов-дарахтларни, тайёрланган маҳсулотни, хом ашёни, материалларни нобуд бўлишдан ёки шикастланишдан суғурталайди ва амалдаги қонунларда белгиланган тартибда ва шартларда суғурта тўловларини олади.

20-модда. Деҳқон хўжалиги фаолиятининг натижаларини ҳисоб-китоб қилиш

Деҳқон хўжалиги ўз ишининг натижаларини ҳисоб-китоб қилиб боради ҳамда маҳаллий статистика ва молия идораларига белгиланган тартибда ҳисобот тақдим этади.

21-модда. Деҳқон хўжалигининг жавобгарлиги

Деҳқон хўжалиги ўз мажбуриятларига мол-мулки билан жавоб беради, амалдаги қонунларга биноан бу мол-мулки тортиб олиниши мумкин. Давлат деҳқон хўжалигининг мажбуриятлари юзасидан жавобгар бўлмайди, деҳқон хўжалиги эса давлатнинг мажбуриятлари юзасидан жавобгар бўлмайди.

Деҳқон хўжалигининг ушбу Қонун ва Ўзбекистон Республикасининг бошқа қонун ҳужжатлари талабларини бузишда айбдор бўлган аъзолари белгиланган тартибда моддий, маъмурий ёки жиноий жавобгар бўладилар.

Амалдаги қонунларга мувофиқ деҳқон хўжалиги меҳнат вазифаларини адо этиш чоғида хўжалик аъзолари ва меҳнат шартномаси бўйича ишлаётган шахслар шикастланиш ёки саломатлигига етказилган зарар учун жавобгар бўлади.

22-модда. Деҳқон хўжалигининг мол-мулки ва ерини мерос қолдириш

1. Деҳқон хўжалигининг мол-мулки Ўзбекистон Республикасининг фуқаролик қонунлари қоидаларига мувофиқ мерос қолдирилади. Хўжаликда фаолиятини давом эттираётган меросхўрлар мерос ҳуқуқи тўғрисидаги гувоҳнома берилганлиги учун давлат пошлинаси тўлашдан озод этиладилар.

2. Ер майдони «Ер тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунида белгиланган тартибга мувофиқ мерос қолдирилади.

V БЎЛИМ. ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИГИ ФАОЛИЯТИНИНГ ТЎХТАТИЛИШИ

23-модда. Деҳқон хўжалиги фаолиятининг тўхтатилиш асослари

Деҳқон хўжалигининг фаолияти қуйидаги ҳолларда тўхтатилади:

хўжалик фаолиятини давом эттиришни истамайдиган хўжаликнинг бирорта аъзоси, меросхўр ёки ўзга шахс қолмаган бўлса;

ер майдонига эгалик қилиш ва ундан фойдаланиш ҳуқуқидан ихтиёрий равишда воз кечилганда;

ер майдони берилган муддат тугаган ва ерга эгалик қилиш ёки ундан фойдаланиш ҳуқуқини тиклаш имкони бўлмаган тақдирда;

ердан ўзга мақсадларда фойдаланилганда, ер майдонидан самарасиз фойдаланилганда, кадастр баҳоси меъёридан муттасил паст даражада маҳсулот олинган тақдирда;

ерларнинг экологик ҳолати бузилган тақдирда;

ер майдони белгиланган тартибда давлат ёки жамоат эҳтиёжлари учун олиб қўйилганда;

деҳқон хўжалиги тўлов қобилиятини йўқотган деб эълон қилинганда;

ер солиғи ёки ижара ҳақи мунтазам равишда белгиланган муддатларда тўланмаётган бўлса;

башарти, деҳқон хўжалиги рўйхатдан ўтган пайтдан бошлаб бир йил давомида ишлаб чиқариш-хўжалик фаолиятини бошламаган бўлса;

деҳқон хўжаликларининг фаолиятини тартибга солиб турувчи қонунлар бир неча бор ёки бир марта, лекин қўпол равишда бузилган тақдирда;

шартнома талабларини бузганлиги сабабли ижара шартномаси бекор қилинганда;

деҳқон хўжалиги қайтадан тузилганда.

24-модда. Деҳқон хўжалигининг фаолиятини тўхтатиш тартиби

1. Деҳқон хўжалиги фаолиятини тўхтатиш тўғрисидаги қарор ноҳия ҳокими томонидан қабул қилинади.

2. Деҳқон хўжалигининг фаолиятини тўхтатиш билан боғлиқ низолар суд орқали ҳал этилади.

3. Деҳқон хўжалигидан давлат ёки жамоат эҳтиёжлари учун ер майдонларини олиб қўйиш — хўжалик ихтиёрига кўра, унга шу ерга тенг ер участкаси ажратилиб, унинг ер майдони кимга берилаётган бўлса, шу корхона, муассаса, ташкилот томонидан олиб қўйилаётганларининг ўрнига янги жойда уй-жой, ишлаб чиқариш ва ўзга иморатлар қуриб берилгач ҳамда етказилган зарар, шу жумладан бой берилган фойда ўрни тўла ҳажмда тўлангач амалга оширилади.

4. Деҳқон хўжалигининг фаолияти тўхтатилган тақдирда унинг мол-мулки хўжаликда меҳнат шартномаси бўйича ишлаётган шахслар меҳнатига ҳақ тўлаш учун, бюджет тўловлари тўлаш, банкларнинг ссудаларини қайтариш ҳамда ўзга қарз берганлар билан ҳисоб-китоб қилиш учун ишлатилади.

Деҳқон хўжалигининг фаолияти тўхтатилиши билан хўжалик аъзоларининг эгалигида бўлган турар жой, томорқа, шунингдек ўзга мол-мулк улар ихтиёрида сақланиб қолади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти **И. КАРИМОВ.**

Тошкент шаҳри,
1992 йил 3 июль.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг қарори

«ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИГИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНИНИ АМАЛГА КИРИТИШ ТАРТИБИ ҲАҚИДА

Ўзбекистон Республикасининг Олий Кенгаши ҚАРОР ҚИЛАДИ:

1. «Деҳқон хўжалиги тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни эълон қилинган пайтдан эътиборан амалга киритилсин.

2. Белгилаб қўйилсинки, Ўзбекистон Республикасининг қонунлари «Деҳқон хўжалиги тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқлаштирилиб олингунга қадар ушбу Қонунга зид бўлмагани учун Ўзбекистон Республикасининг амалдаги ҳужжатлари қўлланаверади.

3. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасига уч ойлик муддат ичида:

Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорларини «Деҳқон хўжалиги тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқлаштириш;

Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларини «Деҳқон хўжалиги тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқлаштириш хусусида Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашига таклифлар тақдим этиш вазифаси топширилсин.

4. «Ер тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1990 йил, № 16—18, 294-модда) 11-моддасига ўзгартириш киритилиб, модданинг биринчи қисмидаги «5 йилга» деган сўзлар «10 йилга» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Раиси **Ш. ЙЎЛДОШЕВ.**

Тошкент шаҳри,
1992 йил 3 июль.

• *Танишув*

АМАЛИЙ СИЁСАТЧИЛАР ДАВРИ

ВАТАН ТАРАҚҚИЁТИ ПАРТИЯСИ БОШ КОТИБИ УСМОН АЗИМ БИЛАН МУСОҲАБА

Республикамизда ҳуқуқий давлат тизимининг белгилари тобора кўпайиб бормоқда. Мустақил республика сифатида ўтган ўн бир ойлик қисқа муддатда бир нечта сиёсий партиялар, гуруҳлар, турли хил жамиятларнинг қонуний равишда фаолият кўрсатишларига рухсат этилганлиги демократик ҳуқуқларнинг базилар айтганидек «бўғилиши»дан эмас, билакс уларнинг чуқурроқ илдиз отаётганлигидан далолатдир. Ўзбекистон Республикаси Конституциясига асосланган яна бир сиёсий куч дунёга келди. Мухбиримиз унинг асосчиларидан бири, Ватан тараққиёти партиясининг Бош котиби Усмон Азим билан суҳбатлашди.

— Усмонқул Азимович, ҳозирги иқтисодий бўҳрон даврида республикамиз сиёсий майдонида «от сураётган» кучлар оз эмаслигини ўзингиз яхши биласиз. Очиғини айтганда ҳозирча уларнинг биронтасидан тегаётган нафни халқ сезмаяпти. Омманинг улар фаолиятига бефарқлик кайфияти сабаблари ҳам шундан бўлса керак. Бундай вазиятда янги партияни тузиш, уни оммалаштириш ҳаракатлари самара бермаслиги сизни чўчитмайдими? Умуман, қандай зарурат туфайли партия вужудга келди?

— Рисоладаги оддий жамиятда сиёсат билан шуғулланувчилар саноқли бўлиши табиийдир. Ҳамма сиёсатчи бўлган жамиятда, билингки, нимадир ўз ўрнида эмас, қандайдир мувозанат бузилган. Мустақилликни қўлга киргизишдек мураккаб жараённи бошдан кечирган бизнинг мамлакатда — Ўзбекистонда худди шу ҳол рўй берди. Қисқа бир даврда ҳаммамиз сиёсатчиларга айландик. Сиёсий мустақилликка эришганимиздан кейин бу жараён бир қадар сусаймоғида ҳам мантиқ бор. Зотан, энди халқ Ватан деган буюк иморатни қурмоқ учун — сиёсий курашдан кўра бошқа зарурий эҳтиёжлар борлигини ҳам ҳис қила бошлади. Халқ табиатан яратувчидир. У сиёсат иқтисоднинг давоми эканлигини қандайдир бир сезги билан англади. Шунинг учун ҳам ҳозирги сиёсий ҳаракатларнинг сафи сийраклашиб қолганига ажабланмасак бўлади. Бунинг устига, назаримда, баъзи сиёсий кучлар ҳаракатларига ўз вақтида ўзгартириш кирита олмадилар. Улар учун мустақиллик эълон қилиниши бурилиш нуқтаси бўлмоғи лозим эди. «Жанговарлик» тўлқини уларни муҳим бурилишдан анча олисга олиб кетди...

Биз янги партия тузишда юқорида ёзганимиз туб эҳтиёждан келиб чиқиб, сиёсий мустақилликни иқтисодий ва маънавий таъминлаш, бунинг учун барча таянч кучларини умуммақсад атрофида бирлаштиришга ҳаракат қилдик. Ҳозирги кундаги тақдир белгиловчи масалалардан бири Республикамизнинг бозор иқтисодига ўтишидир. Бозор иқтисодига ўтишни таъминловчи сиёсий кучларни жипслаштириш ва амалга оширилаётган сиёсий ҳамда иқтисодий ислоҳотлар жараёнини жадаллаштириш ҳаёт тақозосидир. Ватан тараққиёти деб аталишининг боиси ҳам шунда.

— Ҳа, унинг олдига қўйган мақсадини атамасидан ҳам билса бўлади. Ниҳоятда чиройли, жарангдор. Лекин исми-жисмига монанд бўлишлиги учун ҳали кўп тер тўкиш зарурлиги шубҳасиз. Унинг ҳаракат дастури тўғрисида нима дейсиз?

— Ҳаракат дастуридаги асосий вазифа, республика мустақиллигини мустаҳкамлаш билан бир қаторда, инсон омилига ҳар томонлама қулайликлар яратиш учун курашиш. Ушбу мақсад асосида халқларимиз ўртасидаги ҳамжиҳатлик ва осойишталикни таъминлаш, бозор иқтисоди шароитида ишлаб чиқариш самарадорлигини юксак даражага кўтарувчи шарт-шароитларни яратиш, қонун асосида фаолият олиб борувчи давлат тузумини барпо этиш каби юксак вазифалар ўрин олган. Шунингдек, тўла мустақилликка эришишга кўмак берувчи ҳар қандай вазифа партия аъзолари томонидан қўллаб-қувватланади ва аксинча туб мақсадга зид вазифаларга биз қарши турамиз. Назаримда, романтик сиёсатчилар даври ўтди. Ҳозир моҳиятан ўзгаришлар даври келди.

Аммо бу ўзгаришлар шошмашошарлик билан эмас, чуқур мулоҳазалар асосида амалга оширилиши, яъни инқилобий йўл билан эмас, балки жамият ривожи қонуниятларини инобатга олган ҳолда амалга оширилиши лозим. Энг муҳими, халқимизнинг бир-бирига қарама-қарши гуруҳларга бўлиниб кетмаслиги, Ватанимиз истиқболи йўлида уларни бирлашишига эришиш керак бўлади.

— Сиз республикамизда ва унинг ташқарисида ҳам шоир сифатида танилгансиз. Аммо кейинги пайтларда Президентлик девонида давлат маслаҳатчисидек масъулиятли вазифада ишлаётганлигингиз туфайли, партиянинг Бош котиблиги билан бажариб турган вазифангиз ўртасида номутаносиблик вужудга келиб қолиши мумкин-ку.

— Ватан тараққиёти партиясининг дунёга келиши бу ўтиш даврининг зарурати эканлигини юқорида гапирдик. Шундай партияни ташкил қилиш кераклиги тўғрисидаги фикр менда ва маслакдош дўстларимда анча олдин пайдо бўлган эди. У пайтлар мен ҳозирги лавозимда ишламас эдим.

Нимагадир бизда бирон янги сиёсий оқим вужудга келдими, у албатта «оппозиция»чи бўлиши керак, деган тушунча пайдо бўлади. Ваҳоланки, давлат мақсадлари билан қарашларимизни бир-бирига қанча тез мослай олсак, шунча яхши бўларди. Бу билан мен партиямиз «давлат» партияси бўлади ва раҳбарлар йўл қўйган хатоларини кўриб кўрмасликка олиб кетаверади демоқчимасман. Аксинча, бизнинг йўналишимиз мамлакатимиз тараққиётига, истиқболига хизмат қилади. Вазифаларимизнинг номутаносиблигига келсак, уларнинг амалий томонини вақт кўрсатади.

— Партия дастурига кўра унинг елкасидаги масъулият юки енгил эмас. Уни манзилга элтиш учун ҳаётнинг кўп тўсиқларини, қарама-қаршиликларини босиб ўтиш лозим. Бунинг учун қунт ва чидам, моддий жиҳатдан етарли манбага эга бўлиш талаб этилади. Ҳозирги иқтисодий танглик даврида бу осон эмас.

— Тўғри. Осонликка осон эмас. Лекин қийинчиликлардан қўрқсак, кўриб-билиб туриб «менга нима?» қабилидаги эскича усулда яшайдиган бўлсак, мустақиллигимизни қандай мустаҳкамлаш мумкин? Партия аъзолигидан тушадиган бадаллар бизнинг асосий таянчимиз. Ҳозир аъзоларимиз сони 3,5 минг кишидан ошди. Улар сафида оддий меҳнат кишиларидан тортиб таниқли олимлар, республикада кўзга кўринган сармоядорлар, кўп сонли зиёлилар вакиллари бор. Қўйингки, Ватаним, элим-юртим дегувчи, унинг тараққиёти учун жонини жабборга берувчи кишилар билан партиямиз сафи кундан-кунга тўлиб бормоқда. Айтиш мумкинки бундай ватанпарвар кишилар билан бир сафда бўлиш, кўзланган марра сари олға боришда куч-қудрат бағишлайди кишига.

— Партиянгизнинг бошланғич ташкилотлари қандай жойларда тузилаяпти. Уларнинг район ва вилоят ташкилотлари ҳам таркиб топаяптими?

— Партиямизнинг асоси аҳоли яшайдиган ҳудудларда ташкил этиладиган сиёсий клублар бўлиб, улар район ва шаҳар бўлимларига, вилоят ташкилотларига бирлашади. Ҳозир сиёсий клублар, район ва шаҳар бўлимлари таркиб топаяпти. Вилоят ташкилотларини тузиш ҳаракатлари энди бошланаяпти. Партия аъзолигига кириш ихтиёрий бўлганидек, ундан чиқиш ҳам ихтиёрийдир, яъни бизнинг сафимизга келганлар дўст, кетганлар эса душман эмас. Партия ташкилотларининг асосий вазифаси дастуримиз талабларини кенг тарғиб этмоқ, жойлардаги эзгу ишларни қўллаб-қувватламоқ, ҳар қандай иллатларга қарши қонун доирасида курашишдир.

— Партиянгизнинг ташкилий конференцияси бўлиб ўтган вақтдан бери уч ой муддат ўтди. Шу давр мобайнида унинг ҳаётида қандай ўзгаришлар рўй берди...

— Сафимиз пок ниятли одамлар ҳисобига ўсаяпти. Ҳаракатимиз сиёсий жиҳатдан мустақил партия сифатида тан олинди. Шаклланиб, қамрови кенгайиб бормоқда. Ҳозир партиянинг навбатдаги анжуманини чақиришга тайёргарлик кўрмоқдамиз.

Суҳбатдош:
Ю. БЕКМУРОДОВ.

• *Ҳамкорлик самаралари*

КАНАДА ФИРМАСИ... МУБОРАКДА

Муборакда газдан олтингугурт ажратиб оладиган завод қурилганига йигирма йилдан ошди. Лекин газ таркибидаги олтингугуртни юз фоиз ажратиб оладиган мукаммал жиҳозларнинг йўқлиги натижасида саноат учун қимматбаҳо ҳисобланган хом ашёнинг бир қисми газ таркибида қолиб кетаётир. Бу соҳада катта муваффақиятларга эришган Канаданинг «Вестри Ресеч» фирмаси муборакլик мутахассисларга ўз хизматини таклиф этган эди. Муборак газни қайта ишлаш заводи Канаданинг ана шу фирмасидан беш йўналишда ишлайдиган анализатор сотиб олди ва бунинг учун фирма ҳисобига бир миллион доллар ўтказди.

Океан ортидан келтирилган бундай анализаторлар ёрдамида газ таркибидаги олтингугуртнинг 99 фоизини ажратиб олиш мумкин бўлаётир. Бу қурилмалар заводнинг газдан олтингугурт ажратиб олиш цехида муваффақият билан ишлатилмоқда.

Мазкур фирманинг мутахассислари Д. Сеймс ва Р. Хоуэр ҳамда фирманинг Москвадаги ваколатхонаси ходими Е. Золотоևревлар яқинда Муборакка ташриф буюрдилар. Улар бу ерда жиҳозларни ишлатиш жараёни билан танишдилар, ускуналарнинг ўрнатилишини назорат қилдилар.

Шунингдек, канадалик мутахассислар газдан олтингугурт ажратиб олишда қатнашаётган муҳандис-ходимлар, ишчилар билан йиғилиш ўтказдилар. Йиғилишда олтингугурт ажратиб олиш жараёнида қўлланилаётган қурилмаларнинг ишлаши, меҳнат унумдорлиги, табиатни муҳофаза қилишдаги моҳияти, атроф муҳитига таъсири, олтингугурт ишлаб чиқариш ва истеъмолчиларга тоза газ етказиб бериш соҳасида эришилаётган илғор тажрибалар хусусида фикр алмашилди.

Канадалик мутахассислар Муборак газни қайта ишлаш заводи жамоаси билан бундан кейин ҳам ҳамкорликни давом эттиражаклари тўғрисида аҳдлашувга эришдилар.

П. ГАДОЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ БОЖХОНА ҚЎМИТАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТЎҒРИСИДА

(Боши 1-бетда).

Ўзбекистон Республикасининг божхонага оид қонунида белгиланадиган бошқа вазифалар.

5. Ўзбекистон Республикасининг давлат божхона қўмитаси қуйидаги ҳуқуқларга эга:

— Ўзбекистон Республикасининг қонунларига мувофиқ товар-моддий бойликларни олиб келиш ҳамда уларни олиб чиқиб кетишга доир божхона қоидаларини ҳар қандай бузиш ҳолларига чек қўйиш, контрабанда буюмларини ва бошқа моддий бойликларни мусодара қилиш;

— республика Молия вазирлиги билан биргаликда савдога дахлдор бўлмаган муомалада Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан олиб чиқиб кетиладиган ва унга олиб келинадиган буюмларга бож пошлиналари миқдорларига ўзгартишлар киритиш;

— Молия вазирлиги ва Марказий банк билан биргаликда Ўзбекистон Республикасидан олиб чиқиб кетиладиган валютанинг чекланган меъёрини кўриб чиқиш;

— Ўзбекистон Республикасининг божхона ҳудудига буюмларни олиб келиш ҳамда шу ҳудудга вақтинча олиб келинган буюмларни олиб чиқиб кетиш юзасидан белгиланган муддатни узайтириш;

— Ўзбекистон Республикаси ҳудудида жойлашган (мулкчилик шаклидан ва қайси идорага қарашли бўлишидан қатъий назар), вазирликлардан, идоралардан, ташкилотлардан, маҳаллий ҳокимият органларидан, ташқи иқтисодий алоқаларнинг қатнашчиларидан ташқи иқтисодий фаолиятни божтариф нуқтаи назаридан тартибга солиш вазифаларини ҳал қилиш, юклар ва мол-мулкни бир жойдан иккинчи жойга олиб боришда қонунийликни белгилаш, шунингдек тегишли бож тўловлари ва йиғимларини республика бюджетига тўлаш учун бухгалтерия маълумотлари, ҳисоботлар, маълумотномалар ҳамда бошқа материалларни олиш;

— республика ҳудудида рўйхатга олинган ташқи иқтисодий алоқаларнинг қатнашчилари улар Ўзбекистон Республикасининг божга оид қонунларига қандай риоя этаётганликларини текшириб туриш;

— божхона иши масалалари бўйича МДҲ мамлакатлари ҳамда ажнабий давлатларнинг божхона хизматлари билан ҳамкорлик қилиш, республика ҳукуматининг топшириғига биноан божга оид битимлар ва шартномаларни имзолаш.

6. Белгилаб қўйилсинки, Ўзбекистон Республикаси давлат божхона қўмитасининг амалдаги қонунларга мувофиқ қабул қилган қарорларини барча корхоналар, ташкилотлар, муассасалар, мансабдор шахслар ва фуқаролар бажаришга мажбурдирлар.

7. Ўзбекистон Республикаси давлат божхона қўмитасининг ходимлари ўқ отиш қуролини, махсус воситалар ҳамда якка ҳимоя воситаларини сақлаш ва олиб юриш ҳуқуқига ва зарур ҳолларда ички ишлар органларининг ходимлари учун белгиланган қоидаларга мувофиқ уларни қўллаш ҳуқуқига эгадирлар.

Ўзбекистон Республикаси давлат божхона қўмитаси тизимининг ходимлари учун махсус кийим-бош жорий этилсин.

8. Ўзбекистон Республикаси ички ишлар органлари ходимлари учун белгиланган барча ҳуқуқлар ва имтиёзлар, хизматни ўташ, жумладан, махсус ва шахсий унвонлар бериш, мансаб маошларига ва кўп йиллик хизматига устама ҳақ тўлаш тартиби ва шартлари давлат божхона қўмитасининг ходимларига татбиқ этилади.

9. Божхона қўмитасининг ҳамда товар-моддий бойликлар олиб чиқиб кетилиши устидан назорат қилувчи давлат инспекцияси бош бошқармасининг ва уларга қарашли ҳудудий органларнинг балансида бўлган бинолар, иншоотлар, техника, қуроллар, автотранспорт, алоқа воситалари ва бошқа мол-мулк Ўзбекистон Республикаси давлат божхона қўмитасининг тасарруфига бепул топширилсин.

10. Моддий-техника базасини ривожлантириш, ижтимоий дастурларни таъминлаш ва божхона хизматларининг ходимларига моддий ёрдам бериш учун Ўзбекистон Республикаси давлат божхона қўмитасининг махсус жамғармаси ташкил этилсин.

Белгилаб қўйилсинки, ушбу жамғарма асосли ва қонуний равишда мусодара қилинган товар-моддий бойликлар тўла сотилиб, бюджетга тегишли тўловлар ўтказилган тақдирда шулардан тушган маблағнинг 20 фоизи, шунингдек савдога дахлдор бўлмаган муомалада бож йиғимлари, пошлиналар тарзида, контрабанда буюмларини сотишда хизмат кўрсатишдан олинадиган режадан ташқари даромадлар ҳисобига ташкил қилинади.

11. Ўзбекистон Республикасининг божга оид қонуни қабул қилингунга қадар «Ўзбекистон Республикасида ташқи иқтисодий фаолиятни рағбатлантириш, чет эл инвестицияларини жалб этиш ва ҳимоя қилиш чоралари тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1992 йил 24 июндаги фармонига, шунингдек, СССР божхона кодексининг ва «Бож тарифи тўғрисида» СССР қонунининг ушбу фармонга ва Ўзбекистон Республикаси қонунларига зид бўлмаган қоидаларига амал қилинсин.

12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикаси божхона қўмитасини ташкил этиш тўғрисида» 1991 йил 25 октябрда чиқарган фармони ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

13. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси 15 кун муддат ичида Ўзбекистон Республикаси давлат божхона қўмитасининг фаолиятини ташкил этиш юзасидан қарор қабул қилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти
И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1992 йил 10 август.

Одатда, ҳар йили шу кезларда ғалла ўрим-йиғими асосан якунланар эди. Об-ҳавонинг ноқулай келиши ғаллакорларнинг ҳам иш маромига ўзгартиришлар киритди. Оқибатда ўрим-йиғим мавсуми хийла чўзилди. Аммо хирмон баракаси бултургидан кам бўлмаётир. Буни Чироқчи районидаги «Кўкдала» давлат хўжалиги мисолида яққол кўриш мумкин. Хўжалик деҳқонлари 13600 гектар майдоннинг ҳар гектаридан режадаги 7,4 центнер ўрнига 14—15 центнердан ҳосил кўтаряптилар.

СУРАТЛАРДА: ўрим-йиғим пайтидан лавҳалар.

Е. БОТИРОВ
олган суратлар.

• *Истиқлол: тарихнинг ўқилмаган сатрлари*

ИРОДАСИ СИНМАГАН ВОДИЙ

Чор Россияси Ўрта Осиёни босиб олгандан сўнг ташкил қилган ҳарбий-полиция тузумида сиёсий разведка идоралари алоҳида ўрин эгаллади. Туркистон ҳарбий округи штаби контрразведка бўлими, генерал-губернатор маҳкамасининг махсус бўлими ва Туркистон район муҳофаза бўлими каби ана шундай ташкилотлардан иборат бўлиб, Ўзбекистон Марказий Давлат архивида Ўрта Осиё халқлари ижтимоий-сиёсий ҳаётига оид қизиқарли маълумотлар тўпланган. Улар Ўзбекистон тарихида рўй берган воқеалар, миллий-озодлик ва инқилобий ҳаракатларнинг чинакам манзарасини ёритишда бебаҳо манба хизматини ўтайди.

Эътиборингизга ҳавола қилинаётган очерк асосини ана шу сиёсий разведка идоралари ҳужжатлари ташкил қилади.

МУАЛЛИФ.

Бу рапорт бошқа ҳужжатлар орасидан ўз ҳажми ва воқеа баёни жиҳатидан ажралиб туради. Уни ўқиган сари махсус бўлим бошлиғининг юзи ўзгариб борди. Генерал-губернатор маҳкамаси махсус бўлими бошлиғи, алоҳида жандармлар корпуси подполковниги Николай Васильев сиёсий қидирув соҳасида ўткир сезгига эга офицер эди. Шунинг учун ҳам у Қурама ноҳияси бошлиғи полковник Каллаурнинг 1880 йил 16 июлда ёзган рапортини алоҳида эътибор билан қайта-қайта кўздан кечирди. Полковник Каллаур мингбоши сайловини ўтказиш учун Хурдон волостига боргани ва у ерда маҳаллий аҳоли кўтарган жанжал ҳақида батафсил ахборот берарди.

— Мен 10 июль куни волость бошқарувчиси сайловини ўтказиш учун Хурдон волостига келдим. Мулла Шермуҳаммад Худойберганов, Муҳаммадқул Қоплонов бошчилигидаги оломон мен тушган уйни ўраб олди. Халойиқ олдига чиққанимда одамлар Мулла Шермуҳаммад номзодини сайловга қўйишимни талаб қилишди. Мен уларга йиғилиш ўтказиладиган жойга боришларини буюрдим. Аммо улар кўрсатилган жойга бормасликларини айтишди. Шунда мен оломонни тарқатиб юборишни буюрдим. Аммо ғаламислар қаршилик кўрсатишга одамларни чақиришди. Ур-тўполон бошланди. Миршабларни калтаклашди. Одамларни тўполонга бошлаганлардан бири Муҳаммадқул Қоплонов бўлса, менинг тилмочим юзига шапалоқ тортди. Отлиқ казаклар етиб келгандагина оломонни тарқатиб юбордик. Ҳибсга олинган Мулла Шермуҳаммад, Муҳаммадқул Қоплонов ва Холмуҳаммад Худойберганов Қўйлиққа юборилгач, йиғилиш мўлжалланган жойга бордим. Аммо у ерда элликбошилардан бошқа ҳеч ким йўқлигини кўрдим. Одамлар икки чақиримча наридаги қўрғончада тўпланишиб тўполонни давом эттиришаётганини хабар қилишди. Мен тилмоч ва миршабларни улар олдига жўнатдим. Улар кўп ўтмай ҳовлиқиб қайтишди. Одамлар уларни яна калтаклашибди. Тилмоч уларга буйруғимни етказганида халойиқ орасидан бир неча киши «ноҳия бошлиғи тилмочи ва одамларини сўйиш керак. Шунда бу ишнинг довруғи узоққа кетади. Бизни ҳеч нарса қилишга олмайди. Кези келса уларни отса ҳам бўлаверади» деб қичқиришибди. Мен улар олдига жўнадим. Оломонга уларнинг тартибсизлиги хунук оқибатга олиб келишини тушунтира бошладим. Қонунга кўра бундай иш оқибатсиз қолмаслиги ва қаттиқ жазоланишини айтдим. Аммо оломон қимир этмади. Сайлов жойига боришдан бош тортганлари етмаганидек дўқ-пўписа қилишди.

— Дўқ қилма!

— Сибирингдан ҳам қўрқмаймиз!

Вазиятни чамалаб кўриб мен сайлов ўтказмасликка қарор қилдим.

Бу оддий тартибсизлик ва бебошлик эмаслигини махсус бўлим бошлиғи яхши тушунар эди. Яқиндагина истило қилинган ўлкада исён илдизи отмоқда. Халойиқ ҳукумат таъсис этган сайлов тартибини ўз мақсади йўлида сиёсий кураш шаклига солмоқда. 1867 йилда, босиб олинган Ўрта Осиё ерларидан Туркистон генерал-губернаторлиги ташкил қилингач, «Туркистон ўлкасини бошқариш ҳақида Низом» ишлаб чиқилган ва унга кўра сиёсий тусга эга бўлмаган барча маҳаллий ишлар аҳоли сайлайдиган вакилларга: волость бошқарувчилари (мингбошилар), қишлоқ старшиналари (оқсоқоллар) халқ судьялари (қозилар)га топширилган эди. Сайловлар доимо жанжал, тарафкашлар жанги билан ўтарди. Борабора эса улар сиёсий тус олган тўполонларга айланмоқда. Бунинг илдизи қаерда?

Полковник Васильев яқинда агенти юборган ахборотни эслади. Унда Москвадан келган таниқли шарқшунос профессор Николай Иванович Веселовский айтган сўзлар ёзилган:

— Биз цивилизация олиб келдик, бўйсундирилган осиёликларга тинчлик, осойишталик бердик, деб ўйлаймиз. Аммо булардан юксакроқ ва олий туйғу борки, бу — миллат, унинг ифтихоридир. Мусулмонлар ҳолини тушунишимиз керак. Сиёсий ўлим оғир, миллий ўлим эса ундан ҳам оғирроқ. Бизнинг ҳукмронлигимизда эса улар шундай ҳолга тушдилар. Бас, шундай экан, ҳукмронлигимизга қарши ғалаёнлар бўлса, ажабланишга ўрин йўқ. Шундай миллий манфаатлар борки, улар халқ оч ёки тўқлигидан қатъий назар, бир кун эмас бир кун ўзини намоён этади.

Фарғонада рўй бераётган воқеалар бу фикрни рўй-рост тасдиқламоқда. 1879 йил ноябрь ойида 600 га яқин оломон Фарғона вилояти бошқармаси биносининг олдига келиб, Марғилон ноҳиясидан олинаётган солиқларни камайтиришни талаб қилди. Асосан пахтакор деҳқонлардан иборат бу оломоннинг авзойи бузуқ эканини кўрган губернатор катта жанжалнинг олдини олиш мақсадида халойиққа ён босиб уларнинг талабларини ўрганишга ваъда берди. Шу мақсадда комиссия тузилиб иш бошлади. Комиссия тўплаган маълумотлар вилоятда пахта экишнинг ниҳоятда кенгайиб кетгани, натижада яшаш учун зарур бўлган бошқа экинлар кескин камайганини кўрсатди. Оқибатда озиқ-овқат маҳсулотлари нархи 2,5 баробар кўтарилиб, чайқовчилик кучайган.

Нуфузли олим, академик А. Ф. Миддендорф бу ҳақда шундай ёзади:

— «Бу ердаги очлик ва унинг бошқа йўлдошларини — халқ орасидаги саросималик ҳамда ўта қашшоқликни, озиқ-овқат танқислиги, касалликлар туфайли ўлимнинг юзма-юз туришини Европадаги очлик деб аталадиган гап билан таққослаб бўлмайди».

1889 йилдан 1896 йилгача солиқлар миқдори 40 фоиз ошгани ҳам аҳоли ўртасида норозиликни янада кучайишига сабаб бўлди. Подполковник Васильев бу солиқлардан тушадиган даромаднинг учдан икки қисми давлат аппарати ва ҳарбий ҳаражатларга сарфланишини яхши билади.

Махсус бўлим бошлиғи маҳкама архивидаги 1880—1892 йиллар давомида рўйхатга олинган «алоҳида диққатга сазовор» ишларга оид ҳужжатларни чуқур ўрганиш асосида шундай хулосага келди:

1878 йили Мингтепадаги Етимхон исёни, 1882 йили Жетимхон кўтарган ғалаён, 1884 йили Оқбувра соҳилидаги тўполон, 1885 йилдаги Дарвешхон қўзғолони, 1891 йилдаги навбатдаги исёнга уриниш — барча-барчаси шу Фарғона водийсида рўй берди. Бу ҳаракатлар фавқулодда ўзаро ўхшашликларга эгадир. Сабаб — моҳиятларига, ҳаракатлантирувчи кучларига, ўз мақсадлари ва характерларига кўра улар бир-биридан фарқ қилмайди. Фақат қўзғолон баҳона ва бошқа тафсилотлари билан бир-бирларидан ажралиб туради. 1885 йилдан шу 1892 йилгача Фарғона вилоятида 205 сиёсий бебошлик, қароқчилик ва зўравонлик қайд этилгани диққатни жалб этади.

— Бу жиноятларга, — деб ёзади махсус бўлим бошлиғи полиция департаментига, — Сибирдан қочган фарғоналиклар фаол раҳбардир. Шуниси ташвишлики, маҳаллий аҳоли сибирга сургун қилишдан ҳайиқмай қоляпти.

Подполковник Васильев Туркистон ўлкаси бошлиғига ёзган маърузаномасида «тўполон ва исёнга мойил» Фарғона аҳолиси вакилларини ҳарбий судга бериш ва бу суд чиқарувчи ўлим жазосини ошкора ижро этиш ҳақида фикр билдирди. У халқни қўрқув ва талвасада ушлашгина ўлкада тартиб ҳамда осойишталикни таъминлашга қодир ягона воситалигини уқтирди.

Генерал-губернатор унинг фикрларини жамлаб 1892 йил 17 мартида ўзининг бевосита бошлиғи ҳарбий министрга рапорт ёзди. Бу рапортида у Қўқон ноҳиясига қарашли Конибодом қишлоғида яшовчи Аҳмад Азимов, Абдужаббор Махсумов, Юсуфжон Саид Оқсоқолов, Тошмуҳаммад Амур Муҳамедов, Мулла Содиқ Олимбоев, Муҳаммад Собир, Мулла Муҳаммад Ражабов, Муҳаммад Холиқ, Муҳаммад Ёқубов ҳамда Бешариқ волостидан Ортиқ Мирза Раимов, Отахон ва сибирдан қочган Саид «ўғри»ни ҳарбий судга бериш учун ижозат сўрайди. Ҳарбий минстр П. Ванновский, подшо Александр III.дан ижозат олгач, генерал-губернатор барон А. Б. Вревскийга илтимоси қондирилганини маълум қилади. Халқни қўрқитишга мўлжалланган суд Қўқон шаҳрида 1892 йил 13 июлда бошланди. Ҳарбий суд раиси генерал-майор Лебедев, коллегия аъзолари полковник Романов, подполковник Балевский, капитан Замойский, штабс-капитан Труфанов бу қотилликда айбланувчилар ишини яхшилаб ўрганиб чиққач, шундай хулосага келишади. Тергов яхши олиб борилмаган, айблов далиллари етарли эмас.

Қўқон ҳарбий суди уларни оқлашга ҳукм чиқарди. Ҳарбий судлар тарихидаги бу фавқулодда ғайритабиий воқеа учун ҳарбий министр Туркистон генерал-губернаторига дашном берди.

Худди ўша йили Фарғонадаги вазиятдан чўчиган вилоят ҳарбий губернатори аҳолидан кўз-қулоқ бўлиб туриш учун маҳфий сиёсий полиция хизматини ташкил этиш таклифини илгари сурди. Генерал-губернатор Вревский ҳукуматдан расман ижозат олгунча маҳфий айғоқчилар тармоғини вужудга келтириш учун Фарғона вилоятининг ҳар бир ноҳиясига ойига 200 сўмни ўз ихтиёридаги маблағдан ажратди. Ўлканинг олий ҳарбий-сиёсий доиралари тобора кучайиб бораётган норозилик тўлқинини пасайтириш учун таъсирчан восита излай бошлади. Қуролли кучлар ва полиция хизматини кучайтириш тадбирлари учун 1896 йилнинг ўзида 5.536417 сўм сарфланди. Ҳолбуки энг муҳим ҳисобланган темир йўл учун бор-йўғи 190000 сўм ажратилганини ҳисобга олсак, чор ҳукуматининг халқ ҳаракатидан нақадар чуқур хавотирга тушгани аниқ бўлади.

Генерал-губернатор Вревский ҳарбий министрдан ўлкада ўлим жазосини ошкора ижро этишга рухсат сўради. Даҳшатли оммавий қатл-қатоғон ҳокимиятга қарши бош кўтарган аҳолига худди хонлар замонасидек кучли таъсир ўтказишини баён қилди. Аммо министр бунга етарли далил-дастур йўқлигини кўрсатиб унинг илтимосини бажариш қийин эканлигини ёзди.

Сирли жумбоқларга бой, етилмай бемаврид кўтарилган Андижон қўзғолони Туркистон ҳукмдорлари кутган баҳона бўлди. Рус мустамлакачилари «ғазовот руҳи доимо уфуриб турадиган» Фарғона водийси аҳолисининг иродасини синдириш учун даҳшатли қатағон бошлади.

Худди ўша Андижон қўзғолонидан сўнг 1898 йилдан Туркистонда оддий фуқароларни ҳам жиноят қилган ҳарбийлар сингари ҳарбий дала судига бериш одати бошланди. Ўлкада Россия империяси қонунларига қарама-қарши ўлароқ ошкора қатл этиш жараёни бошланиб, у 1916 йили авжга чиқди.

Фуқароларни ҳарбий судга бериб ўлимга ҳукм қилиш Октябрь инқилобидан кейин ҳам изчил давом эттирилди. Бу ҳол 1929 — 1937 йиллар давомида ўзбек йигитлари қатори хотин-қизларни ҳам сиёсий жиноятчи сифатида ҳарбий суд кенгаши ва трибунали ҳукмига топширишда ўз аксини топган эди.

Ҳамдам СОДИҚ ўғли,
тарихшунос олим.

• *Мавзуга қайтиб*

ФОЖИАДАН КЕЙИНГИ ҲАНГОМА

ЕКИ АЗАДАН ҚИМЛАР МАНФААТ КЎЗЛАГАНИ ҲАҚИДА

● АЛАМЗАДА ДИЛ ФАРЕДИ
● ЖИГАРИСТОН: УЙ ҚУРИШДАН УНИ ТАҚСИМЛАШ ҚИЙИН БЎЛДИ

● ҒАМХЎРЛИК ЎРНИГА КАМСИТИШ
● КОМИССИЯ ФАОЛИЯТИ КОМИССИЯ ТАЛАБ ҚИЛАДИ

Ўша кун аччиқ алам билан бўзлаб йиғлаган аёлнинг овози уч қаватли бинони тутиб кетди. У бутун дардларини айтиб дийда гирён қилар, биз эса уни тинглашга, қаршисида ўтирганча ул-бул деб овутишга мажбур эдик. Ахир одам зоти бир-бирига ҳамдард бўлиши керакку! Бинода макон тутган, ўзбек, рус, қозоқ тилларида халқ бахтини куйлашга аҳд қилган қаламкашлар бу ҳолдан ҳайрон, ҳатто энг босиқлари ҳам эшикдан бир қур мўралашдан ўзларини тия олмадилар. Аслида мазкур синоатнинг илдизи анча пастда, уни очиш талайгина тадқиқотларни талаб қилади.

Рўй бераётган воқелик хаёлотдан ҳам ўзиб кетди. Республикамизнинг мустақил деб эълон қилиниши жараёнларни тезлаштириб, уларга янгича омил бағишлади. Асрий-азалий, ота-боболари, авлод-аждодлари юртининг ўзиники деб эълон қилиниши — Буюк Ростлик, айтилиши керак бўлган тўғри гап. Шунгача ўтган йиллар эса шубҳасиз, алдовлар, ёлғонлар орасида кечган ғофил кунлардир. Албатта, ўша алдамчи мафкура ўз ахлоқини ҳам яратди, меҳнаткашни тушовда тутиб туришга хизмат қиладиган бутун бошли ёлғон тизим ишлаб чиқилди. Мажлис қарорлари, комиссия хулосалари, юқорига йўлланадиган рапортлардан тортиб халққа етказиладиган маълумотларгача ёлғон ёки ёлғон аралашган эди.

Бизнинг азалий миллий турмуш тарзимизда одамнинг лафзига ишонишган («одамнинг ўзи ҳаром, лафзи — ҳалол» дейилади ҳатто халқ мақолида). Мустамлака шароитида эса тескари ақида қарор топди: жимжимадор имзолар чекилган, 6-7 думалоқ муҳр босилган қоғозлар минглаб одамлар тақдирини бошқарди. Агар маҳкамадан тегишли ҳужжатингиз бўлмаса, сизнинг одам эканлигингизга кўп-да ишонишмасди. Оқибатда, ишини амалда эмас, қоғозда пухта қиладиган раҳбарлар кўпайди. Улар қоғозларни ўз манфаатига мослаб, тўғрилаб қўядиган бўлишди. Бу «ижод» шунчалар гуллаб кетдики, қоғозлар ҳақиқий ҳаётга зид кела бошлади. Шундай қилиб, халққа қарши курашувчи янги механизм вужудга келди — «Қоғозбозлик»!

Бўлмаса, Жигаристон фожеаси (уни изоҳларсиз ҳам ҳамма билади)ни тугатиш билан боғлиқ ишлар Ангрен шаҳар ҳокимлигида тузилган комиссия томонидан бунчалар чалкаш, тескари, ҳатто қалбаки ҳужжатлаштирилмаган бўларди. Бу масъулиятсизликда баъзи раҳбарларнинг ҳаётимиздаги туб сифат ўзгаришларини ҳис этмаётганлари, яъни Буюк Ростлик сари юз бурилганини тушунмаётганларини ҳам, эскилик билан янгиликнинг курашини ҳам, қолоқ ақидалар исканжасида кун кўриб, халқни алдаш мумкинлигига ҳамон ишониб келаётган баъзи «катта»ларнинг калтабинлигини ҳам кўриш мумкин.

Биз «Халқ сўзи»нинг шу йил 7 июль сонида амалдорлар «фидойи»лигини маълум қилган эдик, энди бу сафар оддий одамлар, аниқроғи, жабрланганлар тарафида туриб мулоҳаза юритайлик. Бунда янги Жигаристонда бўлиб, одамлар билан суҳбатлашганимиз, шу мавзуга яқин ҳамкасбларнинг фикрлари, кўплаб норасмий (яъни, муҳр босилмаган) ҳужжатлар ва тушунтириш хатлари ёрдам беради. Энди қоғоздаги ҳар бир рақамни, ҳар бир воқеани ҳаётдагиси билан солиштириб кўришга, таҳлил қилишга тўғри келади. Негаки, қилинган ишлар одамларда шубҳа туғдирган, норозилик ҳамон тўхтамаётган экан, ҳамма нарсадан, ҳатто, бир қарашда хайрлидек туюлган нарсалардан ҳам қандайдир манфаат кўзланган бўлиши мумкин.

Ўша фалокат туфайли саккиз ҳовли бутунлай тупроқ остида қолиб кетган, беш ҳовлининг қурилишларига зарар етган (мазкур маълумот идоравий ҳужжатларда ўн битта, деб кўрсатилган). Бу ҳовлиларда беш оила ёнма-ён яшаган. Шундай қилиб, жабр кўрган оилалар ўн саккизтани ташкил этади. Маълумки, мазкур фожиа етарлича шов-шув қилинди, бутун дунёнинг эътибори қаратилди. Шунга мос равишда мутасаддилар ҳам қамровни каттароқ олганга ўхшашади. Бу ерда дастлаб 55 та, кейин эса 50 та уй қуришга киришилди. Бу — эҳтиёждан 32 та ортиқ — яхшими, ёмонми? Яхшилиги — уй-жойдан айрилганлар тўла таъминланади. Хавфли зонада турганлар ҳам кўчирилади. Ёмонлиги — ҳамма жойда уй-жойга эҳтиёж юқорилиги, қурилиш ашёларининг тақчиллиги ва қимматлиги шароитида қарийб уч ҳисса катта ҳажмли қурилишга зарурат бормиди? Энг муҳими (бу томонини ҳеч ким ўйлаб кўрмаган бўлса керак) — ортиқча уйлар кимга берилади? Мабодо, шу ўринда таниш-билишчилик, енг ичида савдо бошланиб кетмайдими? Ҳолбуки, бу иллатнинг эпидемияси етарлича тарқалиб бўлган, шўро одами бу дардга жуда осон чалинади. Бундан ташқари қурилажак уйларнинг лойиҳаси, қиймати қандай бўлади, ҳамма бир кўзда кўриладими каби муаммолар хусусида ҳам жиддий ўйлаб кўрилмаган, одатдаги «ура-ура» билан ишлар бошланиб кетган.

Албатта, бу ерда ҳам барча балога даф айтиш халққа (ёки уларнинг вакилларига) эмас, комиссияга топширилган. Гап бу ерда комиссия кимлардан тузилгани ҳақида эмас, балки унинг қандай ишлагани ҳақида. Афсуски, ундан оғир жабр кўрган оилаларнинг тирик қолган вакиллари — Қаршибой Жонишев, Карима Сотиболдиева, Ҳалима Ҳайитбоева, Турдибувиш Хўжамбердиева, Ҳикматой Раҳова умуман норози. Айтиш мумкинки, Жигаристондаги фалокатнинг жами оғирлиги шуларнинг гарданига тушди. Уларнинг яқинлари бўлган уч оила бутунлай тупроқ остида қолиб кетди, баъзилари турмуш ўртоқлари, фарзандларидан ажралиб, сўққабош бўлиб қолишди. Қолаверса, инсонпарварлик ёрдамлари-ю, барча ҳамдардликлар уларнинг жони-қони эвазига бўлди, афсуски, ҳузурини бошқалар кўришди. Ҳикматой турмуш қурганининг саккизинчи йили фарзанд кутиш учун туғруқхонага борганда, шу воқеа рўй берди. У беш ой касалхоналарда даволанди, лекин «бирон марта бир марталик шприцлар-у чет эл дори-дармонларини кўрмадим», дейди. Ҳолбуки, турмуш ўртоғи, қайнота-қайнонаси тупроқ тагида қолганди. Ҳозир оғир моддий қийинчилик билан яшаяпти, касалманд қизчасига сут олиб беришга ҳам пули йўқ. Ёрдам сўраб борса, нима дейишибди, денг: «Раҳовларнинг ҳаммаси кўчки остида қолиб кетган, сен қаердан чиқиб келдинг». Додингни кимга айтишни билмайсан, ошхона, ўтин йўқ, яқинда қиш тушади, бу ёғи нима бўларкин?

Табиатан ноҳақликларга муросасиз, чўрткесар бўлган Карима Сотиболдиеванинг бугунги куни олдингисидан баттар бўлди. Эридан, уч фарзандидан, данғиллама уй-жойидан ажралган аёл тўғри гапни сўзлагани учун бадном қилинди. Ҳатто «жинни» деб лақаб тақишди. Аслида, унинг куйинчаклиги беҳудага эмас. Аввало, уй тақсимотида ноҳақлик бўлгани рост. Ҳамма бир кўзда кўрилмади. Ўйлаб кўринг, 50 уйнинг орасида биттаси мармар сувоқ қилинса, у кимга тегиши барчани қизиқтирадими? Кипригига гард қўнмаганлар жабрдийдага чиқиб, катта миқдордаги пул, қўша-қўша уй олса-да, унинг қизи Гулбуви фарзандлари билан сиғинди бўлиб қолаверса, алам қилмайдими? Уйи шикастланмаган Мажид Раззоқов 20 минг сўм ёрдам пули олди, чунки ўғли Файзулла Раззоқов — комиссия аъзоси. 7200 сўм пул, 50 минг дона ғишт, 2 участка олган Мавлон Мелибоев ҳам асло зарар кўрмаган эди. Уни ҳам қариндоши, оғайнилари қўллаб юборишди. Яна алам қиладиган томони — биринчи зарбага учраб, уй-жойу бор-йўғидан ажралганларга суғурта пули тўланмаяпти, «эвазига уй олгансанлар, етади» деб важ кўрсатишаяпти. Энди бузилаётган уйларга эса ҳам қиймати тўланаяпти, ҳам бузиб, у-бусидан фойдаланишаяпти, ҳам янги уй олишаяпти. Бу қандай адолат бўлди? Матбуот орқали берилган хабарлардан маълум бўлишича, жабрдийдалар учун кийим-кечакдан ташқари ҳар хил озиқ-овқатлар, ҳатто сигаретгача юборилган экан, «биз улардан асар ҳам кўрмадик, фақат бир марта бир стакан асал ва бир бўлак сарёғ беришувди, — дейди ажабланиб Карима опа. — Энди қуриб берилган уйларнинг талабга жавоб бермаслигини-ю, 8 сотих томорқа (12 сотих ваъда қилишган эди) нинг бирор корга ярамаслигини айтмай қўяй. Биздек жабрланганлар уйга ёлчимай турганда баъзи хонадонлар эшигига қулф осилганча эгасини кутиб ётганига нима дейсиз?»

Ҳалима опа билан Турдибувиш опанинг яқинларидан 3 оилани фалокат буткул комига олди, улардан меросхўр қолмади. Бироқ мусулмончилик одатларини бажо келтириш учун бирор даргоҳ керак. Улар худонинг зорини қилиб ёлборишди, лекин марҳумларнинг чироғини ёқиб туришга уй ажратишмади. 15 нафаргача аъзоси бўлган оилалар бутун умр йиққан бисоти билан тупроқ остида қолиб кетди-ю, уларнинг хотираси совуқ деворли бир кулбага арзимади. Ахир янги қурилишлар ўшалар учун эди-ку. Турдибувиш опа уй илинжида беш ой усталарга иссиқ-совуғида қарашди, аммо битгач, уйни ундан тортиб олишди.

Қаршибой бобонинг ҳам ҳовли-жойи, ҳатто енгил машинаси тупроққа ем бўлди. Марҳаматларини-ку дариғ тутишди, лекин маълумотномаларда «9697 сўм нақд берилди» деб ёлғон хабар тарқатганларини қаранг. У эса бир тийин ҳам пул олмагани ҳақида тилхат ёзиб берди. Ҳатто ваъда қилинган кир ювиш машинасини қисиб қолганлари етмаганидек, енгил автомашина ўрнига яқинда мотоцикль беришди.

...Албатта, оғир йўқотишдан кейин юрак тўла армон, ўкинч, дард билан айтилган бу гаплар соф ҳақиқат бўлмаслиги мумкин, балки мулоҳазалар кескин, бир ёқламадир, бироқ нима десангиз ҳам шамол бўлмаса теракнинг шохи қимирламайди. Аламзада одамнинг кўзига икки дунё бир пул, ҳатто жигарбандидан ажралганда тилсиз, онгсиз ҳайвонлар қанчалар мувозанатини йўқотишини ҳаётдан биламиз. Бундай айтганда, худонинг қаҳрига учраган одамларга ҳамдард бўлган яхши-ю, бироқ уларни зор қақшатмаслик, ҳаққига хиёнат қилмаслик керак эди. Зукко халқимизнинг пурмаъно удумлари бор: мотам куни ўликхонада тайёрланган овқатни «қора ош» деб атайди, қора ошни ҳеч ким уйига олиб кетмайди, тартиби шуки, у фақат мотамсаро жойдагина истеъмол қилинади. Наҳотки, Жигаристондаги улкан мотамхонада шаҳид бўлган 54 нафар ватандошининг руҳига тайёрланган қора ошга кимларнингдир сўлаги оқди, уни уйга олиб кетди? Ахир бу халқимизнинг азалий удумларига зид-ку?! Муқаддас туйғуларни топтаган кишиларни эса худо қарғашини ҳамма кўриб турибди.

Ҳамон кўзда ёш билан айтилган гапларнинг тўғрилигига ишонгинг келмайди. Бу балки ҳаяжон туфайли оғиздан чиқиб кетган ихтиёрсиз калималардир, деб овунасан, ахир жаҳл чиқса ақл кетади, дейдилар-ку. Майли, шундай бўлиб чиқсин-да!

Суҳбатдошларим эса бирбиридан ўткир фактларни қалаштириб ташлайверадилар. Гарчи улар жиддий текширувни талаб қилсада, қоғозга туширмай иложи йўқ.

Кимларнингдир топқирлиги билан фожиадан кейин бўлган биринчи никоҳ тўйида ёш келин-куёвга янги уй совға қилинибди. Уй олганлардан бири 300 минг сўмга сотаман, деб турганда сири очилиб қолибди.

Жабрдийдаларнинг фарзандлари учун «Артек» ва бошқа лагерларга қўшимча йўлланма ажратиш ҳақида гап-сўзлар бўлганди. Бироқ кимлар боргани номаълум. Фақат комиссия аъзолари Убайдулло Абдиев, Ўрмон Бердиевнинг болалари қаерлардадир дам олиб келгани рост.

Тошкент Аграр дорилфунунининг ректори Э. Шайхов имтиёзли қабул ҳақида кўпчиликнинг олдида сўз берганди. Дорилфунунга кимлар талаба бўлганини жамоатчилик билмайди.

Хуллас, А. Абдуллаев раис бўлган комиссия ўз фаолиятида ошкораликни таъминламаган. Бу эса шубҳа ва гумон уйғотган. Кўриниб турибдики, мазкур комиссиянинг иши жиддий ўрганиб чиқилиши, холисона баҳоланиши шарт. Ҳатто, шу мақсадда 13 майда чақирилган йиғилиш ҳам ошкоралик, эркин фикрлашув асосида ўтмаган. «Аграр дорилфунунга кимлар ўқишга юборилди?» дея савол бергани учун Гулбуви Сотиболиевага зуғум қилишган, иш қарийб жанжалгача борган. Мажлис қарорида эса воқелик бутунлай тескари акс этган. Гўё Гулининг онаси Карима унга кечирим сўраб қўйишни топширган, комиссия ишидан мамнунлигини изҳор қилган эмиш. Г. Сотиболдиева эса буни қатъий рад этади, мажлис куни онасини атайлаб бошқа шаҳарга жўнатиб юборишганини маълум қилади. Шаҳар ҳокимининг муовини, ҳокимлик, шаҳар прокуратураси ходимлари, Ўзбекистон халқ депутати иштирок этган йиғилиш қарорини бу ҳилда ўзгартириш кимга керак бўлиб қолди экан. Ҳатто қарорда комиссия шаънига миннатдорчилик билдирган сўзлари келтирилган Қаршибой Жонишев буни тасдиқламайди. Чол қулоғи оғирлигидан нима гап бўлганини эслолмаслигини билдиради. Аслида у аҳволдан норози.

Жигаристоннинг жабр кўрган аҳолиси айни кунларда моддий қийинчиликда кун кечираяпти. Лекин тирикчилик тўхтаб турмайди, унинг ўз талаблари бор. Буёғи — азачилик, марҳумлар хотирасини ёдлаб туриш керак. Шундай пайтда ўсимлик мойи ёки гуруч сўраб савдо ташкилотларига борсанг, фиғонлари фалакка чиқиб кетади: «Бунча нарсани нима қиласанлар? Сизларга деб олинган мойни бир жойга тўпласа, қишлоқларингни ўрнида кўл пайдо бўларди». Демак, бу томондан ҳам кимлардир фойдаланиб ётган экан-да. Рўзғор, айниқса, қайтадан ташкил бўлаётган янги хўжаликнинг камчиликлари эса адо бўлмайди. Ҳали ем-хашак, ҳали кўмир, дегандек. Бу масалаларда ҳам ёрдам берадиган азаматлар топилмай қолди. Қурилишлар тўхтади, ҳолбуки, кўп оилаларнинг ошхона ёки молхонаси йўқ. Қишнинг қаҳратонида бир корга ярайди, деб боқиб келишаётган 3-4 қўй-эчки-ю, сигирни қаерда асрашади? Афсуски, ҳамманинг куни шундай танг эмас. Қўш қаватли ҳовли-жойларни қуриб қўйганлар, ҳатто кичик корхона очмоқчи бўлиб юрганларга бундай ташвишлар бегона.

Қирдан ажралган улкан тупроқ уюмининг пастга йўл олиши қанчалик табиий бўлса, Жигаристон билан боғлиқ гап-сўзларнинг тўла юзага чиқиши ҳам шунчалар табиий. Эндиликда ойни этак билан бекитмоқчи, ёпиқ қозонни ёпиқлигича қолдирмоқчи бўлганлар ўзини алдайди. Буюк Ростлик сари йўл тутилган, республика ўз мустақиллигига эришган экан унда ёлғону чала ҳақиқат билан яшаб бўлмайди.

Ҳаким САТТОРИЙ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Дала ишлари қизғин бораётган айни кунларда Жалолқудуқ райони маданият уйи ходимлари тез-тез дала шийпонларида, чорвачилик фермаларида бўлишмоқда.

Маданият уйи қошидаги «Наво» ашула ва рақс дастаси бу борада айниқса намунали фаолият кўрсатаётир.

СУРАТДА: ноҳия маданият уйи директори Мақсудали ота ўғли Раҳматали Мирзаев билан ашула ижро этишмоқда.

Т. ҲАМРОҚУЛ олган сурат.

ЭЪЛОН

Россия Федерацияси

"ЕНГИЛСАНОАТХОМАШЁ САВДО УЙИ"

Жумҳуриятлараро акционерлик жамиятининг Ўзбекистондаги ваколатхонаси - МДҲ хом ашё бозорида Сизнинг ишончли ҳамкорингиз!

Бизнинг ваколатхонамиз:

Ўзбекистон Республикаси корхоналарида тайёрланаётган халқ истеъмоли моллари ва енгил саноат учун хом ашёларни сотишда даллоллик фаолияти, жумладан биржа хизматидан фойдаланиш.

Биз хўжалик ҳамда ташкилотлардан пахта толаси, пилла, жун ва бошқа хом ашёларни сотиб оламиз.

Қишлоқ хўжалиги хом ашёларини қайта ишлайдиган Ўзбекистондаги корхоналарни зарур ускуналар ва заҳира қисмлар билан таъминлаймиз.

Ноёб хом ашё ва материаллар ишлаб чиқаришга мослаштирилган корхоналар ташкил этамиз.

"Тошкент", "Ўзбекистон" ва бошқа биржаларда хизмат кўрсатамиз.

Агар Сиз биз билан ҳамкорлик қилишни хоҳласангиз, таклифлар билан қуйидаги манзилга мурожаат қилинг:

700000, Тошкент, ГСП, "Правда" газетаси кўчаси, 41, 1104-хона.

Меҳмонхонадаги қулайликларга кафолат берамиз.

Маълумот учун телефонлар:
32-54-67, 32-27-53.

Ўзбекистон Давлат телерадиокомпанияси жамоаси Республика телевидениесининг режиссёри, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, Ҳамза мукофотининг совриндори М. Юнусовга рафиқаси

Муяссар АЮПОВАнинг

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Масъулияти чекланган «ШАМС ЛТД» жамияти жамоаси жамият қатнашчиси Ҳамидхон Мамажоновга отаси

Обиджон ака МАМАЖОНОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

ХАЛҚ СЎЗИ • НАРОДНОЕ СЛОВО

● ТЕЛЕФОНЛАР:
маълумот учун 33-07-48;
эълонлар бўлими 32-09-25.
Индекс: 64608. Буюртма Г—197.

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши Раёсати ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси.

Бош муҳаррир Анвар ЖЎРАБОЕВ.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Карим БАҲРИЕВ, Эсиргап БОЛИЕВ (масъул котиб, «Халқ сўзи»), Салоҳиддин МУҲИДДИНОВ, Зоҳид НОРМУҲАММЕДОВ, Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ (бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари), Лев ПАК (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Халқ сўзи»), Қулаҳмад РИЗАЕВ, Эркин САМАНДАР, Азим СУЮН, Александр ТЮРИКОВ (бош муҳаррир ўринбосари, «Народное слово»), Александр УЛИЧКИН (масъул котиб, «Народное слово»), Муҳтарама УЛУҒОВА (бош муҳаррир ўринбосари, «Халқ сўзи»), Раим ФАРҲОДИЙ, Шавкат ЯҲЁЕВ, Пиримқул ҚОДИРОВ, Саидаҳрор ҒУЛОМОВ.

● МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП
Тошкент шаҳри,
Ленинград кўчаси, 19-уй.

● Таҳририятга ҳажми 7 қоғоздан ошган материаллар қабул қилинмайди. Фойдаланилмаган мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концерни. Тошкент шаҳри 700083, Ленинград кўчаси, 32-уй. Босишга топшириш вақти 21.00 Босишга топширилди 20.00. № Г—298 тираж 25376. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12